

PORVOO

BORGÅ

KALTOINKOHDeltu LAPSI

*KÄSIKIRJA KALTOINKOHDellUN LAPSEN KANSSA
TYÖSKENTELEVILLE 2011*

13.9.2011

Sisällys

LUKIJALLE	1
OSA 1: TOIMINTAMALLI	3
1 TOIMINTAMALLI LAPSEN KALTOINKOHTELUASIASSA.....	3
1.1 Vuokaavio toimintamallista	8
2 MITEN TOIMIA, KUN HUOLI LAPSEN HYVINVOINNISTA HERÄÄ	9
2.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus	9
2.2. Perusterveydenhuolto	11
2.3 Koulu, aamu- ja iltapäivätoiminta ja oppilashuolto.....	14
2.4 Nuorisopalvelut	18
2.5 Poliisi	20
2.6 Perhetyö	21
2.7 Perheneuvola	21
3 MILLOIN JA MITEN TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS	22
4 MITÄ LASTENSUOJELU TEKEE	25
5 MILLAINEN ON RIKOSPROSESSI.....	28
OSA 2: LAPSEN JA PERHEEN TUKEI.....	36
6 MITEN LASTA JA PERHETTÄ TUETAAN	36
6.1 Hoidon ja tuen tarpeen arviointi	36
6.2 Kriisihoito	36
6.3 Lapsen ja perheen tuki tutkimusprosessin aikana.....	37
6.4 Lapsen ja perheen hoito ja tuki tutkimusprosessin jälkeen.....	38
7 MISTÄ TUKEA JA HOITOA VOI SAADA.....	39
7.1 Lastensuojelulliset tukitoimet	39
7.2 Perheneuvola	42
7.3 Nuorisopsykiatrian poliklinikka	43
7.4 Lastenpsykiatrian poliklinikka	43
7.5 Järjestöt ja seurakunnat.....	44
OSA 3: KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMINEN JA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	45
8 LAPSEN KALTOINKOHTELUN MUODOT.....	45
8.1 Lapsen laiminlyönti	47
8.2 Lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	47
8.3 Lapsen kohdistuvat seksuaalirikokset	48
8.4 Nettirikokset.....	51
8.5 Psykkinen kaltoinkohtelu.....	51
9 LAPSEN KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMINEN	52
9.1 Lapsen pahoinpitelyn tunnistaminen	52
9.2 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen	53
9.3 Miten kohdata lapsi, jota on kohdeltu kaltoin?	57
10 LAINSÄÄDÄNTÖ LAPSEN KALTOINKOHTELUASIASSA.....	57
10.1 Lapsen oikeudet	57
10.2 Salassapitosäännökset ja moniammatillinen työ.....	60
11 EDUNVALVONTA JA LÄHESTYMISKIELTO	63
11.1 Lapsen edunvalvonta	63
11.2 Lähestymiskielto.....	65
LÄHTEET	66
LINKIT	71
LIITE 1 ASIAKASSUUNNITELMA	71
LIITE 2. MALLI TUTKINTAPYYNNÖN SISÄLLÖSTÄ.....	73
LIITE 3. LASTEN KALTOINKOHTELUUN TOIMINTAMALLIN SEKÄ KÄSIKIRJAN SEURANTARYHMÄ.....	74

LUKIJALLE

Lapsella ja nuorella on perustuslain mukainen oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen sekä oikeus erityiseen suojeluun. Lasten turvallisuudesta huolehtiminen on ensisijaisesti vanhempien ja muiden hänestä huolta pitävien oikeus ja velvollisuus. Jos lapsi ei saa perheeltään tarvitsemaansa suojaa, on julkisen vallan velvollisuutena toimia ja huolehtia lasten turvallisuudesta ja suojaamisesta väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Tähän asiaan on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan oikeusasiamies eduskunnalle antamassaan erilliskertomuksessa (Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu, 2006).

Tämän käsikirjan tarkoituksena on auttaa lapsia ja nuoria kohtaavia työntekijöitä tunnistamaan kaltoinkohtelua mahdollisimman varhain, puuttumaan siihen ja saattamaan asian selvittely toimivaltaisille viranomaisille sekä ohjaamaan lapsi ja perhe tarvittavien tutkimusten ja hoidon piiriin. Toimintamallin tavoitteena on osaltaan edistää lasten hyvinvointia ja ehkäistä kaltoin kohtelua ja ongelmien kasvamista.

Porvoon sivistys, sosiaali- ja terveystoimi järjestivät yhteisen koulutuksen 23.9.2010. Koulutuksen aiheena oli kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskentelevien puuttumisen malli. Tampereen kaupungin laatima käsikirja aiheeseen liittyen toimi koulutuksen runkona. Luennoitsijana oli yksi käsikirjan/ toimintamallin laatijoista Kirsi Koponen.

Koulutuksen lopputuloksena oli, että Porvoossa työskentelevät ammattilaiset halusivat samankaltaisen käsikirjan kuten Tampereella on laadittu. Tampereen kaupungilta on saatu lupa ”parastaa” heidän mallinsa.

Suunnitteluvastuu ko. käsikirjan laatimiselle on ollut sosiaalitoimella. Onnistuneen prosessin loppuun viemisen takaamiseksi nimettiin työryhmä, joka koostui eri toimialueiden ammattilaisista. Työryhmän jäsenet ovat kuulleet ulkopuolisia asiantuntijoita sekä pyytäneet toimialoja toimittamaan heillä luotuja prosessimalleja, miten toimivat tilanteessa kun tapaavat kaltoinkohdellun lapsen. Tampereen mallia lainaten sekä kuultujen asiantuntijoiden avustamana on luotu malli, miten Porvoossa toimitaan.

Ensimmäinen käsikirja on toimitettu painettuna sekä levitetty sähköisessä muodossa. Käsikirjaa tullaan päivittämään vuosittain, tällöin se löytyy vain sähköisessä muodossa. Työryhmä ei ole laittanut käsikirjaa lausuntokierrokselle vaan huomioi saapuneet kommentit ensimmäisessä päivityksessä. Tässä vaiheessa työryhmä ei katsonut lausuntokierroksen olevan tarpeen, koska ne ammattiryhmät, joita tässä kirjassa on ohjeistettu, ovat olleet mukana vaikuttamassa ko. toimintamallin lopputulokseen.

Jotta käsikirjan päivitys taataan on käsikirjan työryhmä nimetty myös käsikirjan seurantaryhmäksi, jonka tavoitteena on päivittää käsikirjan ohjeistus sekä samalla myös kehittää aiheeseen liittyvää yhteistyötä eri toimialojen välillä.

Toivomme täten käsikirjan avulla pystyvämme helpottamaan monen eri ammattilaisen työskentelyn tuskaa, kun hän kohtaa lapsen, jota on kohdeltu kaltoin.

Työryhmä

Annika Immonen, johtava sosiaalipsykologian asiantuntija

Minna Öhman, erikoissuunnittelija

Ann-Marie Suvisaari, osastonhoitaja

Maarit Makkonen, nuoriso-ohjaaja

OSA 1: TOIMINTAMALLI

1 TOIMINTAMALLI LAPSEN KALTOINKOHTELUASIASSA

Huoli lapsen kaltoinkohtelusta herää	<p>Kirjataan havainnot tarkasti ylös.</p> <p>Kirjataan, mitä lapsi on kertonut (lapsen sanoin) ja mitä työntekijä on häneltä kysynyt.</p>	<p>Työntekijä, jolle huoli lapsen hyvinvoinnista herää</p>
Jatkotoimien pohdinta	<p>Pohditaan omassa työyksikössä jatkotoimia.</p> <p>Arvioidaan lastensuojeluilmoituksen tarvetta. Tarvittaessa konsultoidaan lastensuojelun työntekijää ilmoituksen tekemisestä.</p> <p>Virka-aikana saa apua lapsiperheiden sosiaalityöstä ja virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystyksestä.</p>	<p>Työntekijä</p> <p>Työtiimi</p> <p>Lähiesimies</p>
Lastensuojelu-ilmoituksen tekeminen	<p>Jos on syytä epäillä lapsen hoidon laiminlyöntiä, pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä, siitä tehdään välittömästi lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulaki velvoittaa työntekijän tekemään lastensuojeluilmoituksen lapsesta, josta heränneen huolen takia on syytä selvittää lastensuojelun tarve. Tämä ilmoitusvelvollisuus kumoaa muut salassapitosäädökset.</p> <p>Lastensuojeluilmoitus tehdään kirjallisesti omalla nimellä lapsiperheiden sosiaalityöntekijöille. Virka-ajan ulkopuolella otetaan yhteys sosiaalipäivystykseen. Sovitaan jatkotoimista.</p>	<p>Huolen havaitsija</p>
Lastensuojelu-ilmoituksen vastaanottaminen	<p>Johtava sosiaalityöntekijä vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen ja jakaa sen lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijöille. Kiireellisissä asioissa välittömästi, muuten tiistaisin viikkopalaverissa. Sosiaalityöntekijä aloittaa asian</p>	<p>Sosiaalityöntekijä</p>

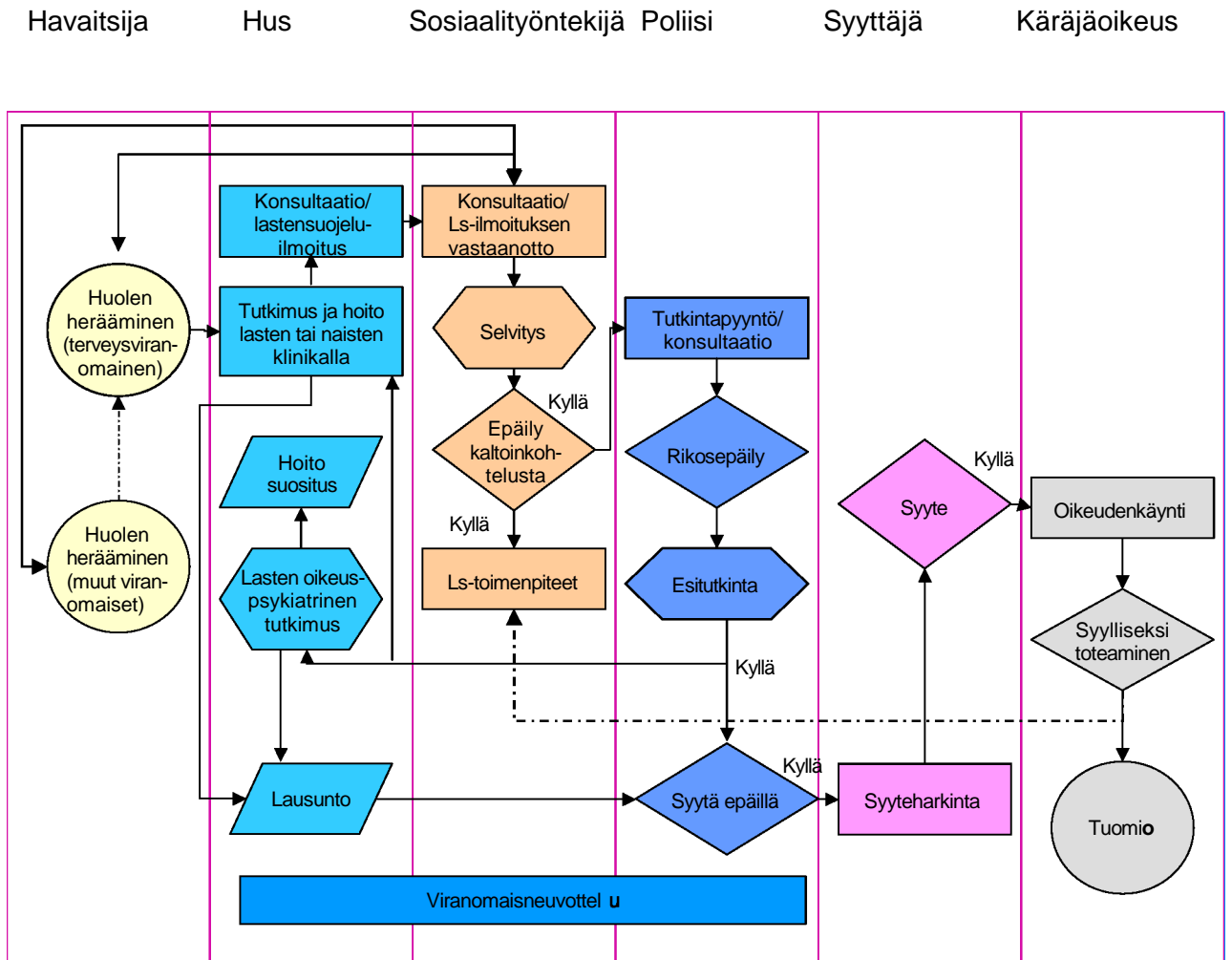
	selvittämisen.	
Epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä	<p>Akuutissa tilanteessa, jossa epäillään seksuaalisen hyväksikäytön tapahtuneen 72 h sisällä lapsi ohjataan heti Hus:n lastentautien poliklinikalle. Asiassa konsultoidaan ensin poliklinikan ylilääkärinä.</p> <p>Yli 72 h oletetusta tapahtumasta: kiireellinen lähete Hus:n lastentautien/naistentautien poliklinikalle, jos lapsen kotiin päästäminen on turvallista. Muista myös lastensuojeluilmoitus</p>	Huolen havaitsija/ terveydenhuollon työntekijä ja sosiaalityöntekijä
Epäily lapsen pahoinpitelystä	<p>Akuutissa tilanteessa, jossa epäillään pahoinpitelyn tapahtuneen tai todetaan ulkoisia merkkejä pahoinpitelystä, lapsi ohjataan Hus:in lastentautien päivystykseen. Lapsi on saatettava lastenlääkärin tutkittavaksi. Samanaikaisesti on oltava yhteydessä lastensuojelun työntekijään. Asiassa on myös oltava yhteydessä lastentautien ylilääkəriin, joka järjestä kiireellisen päivystysajan.</p> <p>Ei-akuuteissa tilanteissa jos lapsen turvallisuus kotiin päästettäessä voidaan taata, tehdään 1-kiireellinen lähete Hus:iin. Muista myös lastensuojeluilmoitus</p>	Huolen havaitsija Terveystenhuollon työntekijä ja sosiaalityöntekijä
Välittömien turvaamistoimien arviointi ja lastensuojelutarpeen selvitys	<p>Lastensuojelu arvioi välittömän kiireellisen sijoituksen tarpeen ja selvittää lastensuojelutoimien tarpeellisuuden sekä tarvittavat jatkotoimet, kuten edunvalvojan tarpeen, lapsen turvaamisen ja kriisihoidon järjestämisen.</p> <p>Ennen mahdollisen esitutkinnan valmistumista ei tule aloittaa lapsen mahdollisesti tarvitsemaa psykoterapiaa tai muuta pitkäaikaista hoitoa.</p> <p>Jos kysymyksessä on perheen sisäisen hyväksikäytön epäily, selvitetään lapsen asumisolosuhteet ja otetaan kantaa valvottuihin tapaamisiin esitutkinnan ja mahdollisen oikeudenkäynnin ajaksi.</p>	Lapsiperheiden sosiaalityön sosiaalityöntekijä tai Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä

	Lapsen huollosta ei esitutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin aikana anneta suositusta.	
Tutkintapyynnön tekeminen	<p>Lastensuojelu ilmoittaa poliisille tietoonsa tulleet epäilyt seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai pahoinpitelystä.</p> <p>Akuuteissa ja törkeissä tilanteissa tutkintapyyntö tehdään viipymättä poliisille (myös suullisesti) .</p> <p>Jos on perusteltu syy epäillä kaltoinkohtelua, sosiaalityöntekijä tekee tutkintapyynnön. Epäselvissä tapauksissa sosiaalityöntekijä voi konsultoida Porvoon poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa.</p> <p>Lakimies avustaa tutkintapyynnön tekemisessä.</p> <p>Myös lapsen vanhempi tai huoltaja voi tehdä rikosilmoituksen</p>	<p>Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä</p> <p>Poliisi</p> <p>Lakimies</p>
Edunvalvojan sijaisen hakeminen	<p>Mikäli epäiltynä on lapsen vanhempi tai muu huoltaja, lapselle tulee määrätä edunvalvojan sijainen. Edunvalvojan sijainen saatetaan tarvita silloinkin, kun huoltajalla on läheinen suhde epäiltyyn (esim. puoliso, isovanhempi, perheystävä).</p> <p>Lakimies avustaa edunvalvontahakemuksen tekemisessä.</p>	Lakimies ja sosiaalityöntekijä
Lähestymiskiellon hakeminen	<p>Lähestymiskielltoa voidaan hakea tilanteissa, joissa on olemassa vaara, että lapsen henkeä, rauhaa tai vapautta uhataan tai että häntä muutoin vakavasti häiritään.</p> <p>Lähestymiskielto voidaan määrätä myös silloin kun kiellolla suojattava ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa.</p> <p>Lähestymiskielltoa haetaan joko poliisilta tai käräjäoikeudelta ja hakemukset käsitellään aina</p>	<p>Lapsen huoltaja</p> <p>Lapsen edunvalvoja</p> <p>Sosiaaliviranomainen / lakimies</p>

	<p>kiireellisenä.</p> <p>Lakimies avustaa sosiaaliviranomaisia lähestymiskiellon hakemisessa.</p>	
<p>Esitutkinta</p> <p>Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimus</p>	<p>Tutkintapyyntöön saatuaan poliisi selvittää</p> <p>esitutkinnan käynnistämisen edellytykset ja niiden täytyessä aloittaa tutkinnan.</p> <p>Poliisi voi pyytää tarvittaessa muilta viranomaisilta virka-apua rikosasian selvittelyssä.</p> <p>Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjen selvitykset on keskitetty Hus:n lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian osaamiskeskuksen työryhmälle. Työryhmä tekee haastattelut seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseksi poliisin johdolla.</p>	<p>Poliisi</p>
<p>Viranomaisneuvottelu</p> <p>Lapsen pahoinpitely-</p>	<p>Tutkimusten alussa Hus:n oikeuspsykiatrian osaamiskeskuksen työryhmä kutsuu koolle viranomaisneuvottelun, jossa kootaan tarvittavat tiedot ja käydään läpi tutkimuksen yhteydessä huomioitavat asiat.</p> <p>Tutkimusten jälkeen toteutettavassa toisessa viranomaisneuvottelussa annetaan suullisesti viranomaisille alustavat tiedot tutkimustuloksista ja suosituksista.</p> <p>Poliisi voi pyytää lausuntoa tai selvitystä lapsen pahoinpitelyn selvittämiseksi terveydenhuollon viranomaisilta.</p> <p>Pahoinpitelyepäilyn selvitykseen liittyvät</p> <p>tutkimukset tehdään keskitetysti Hus:n Porvoon lastentautien poliklinikalla lastenlääkärin toimesta. Hus:ssa on</p>	

epäilyn tutkimus	pahoinpitelyepäilytapauksia varten toimintaohjeet tutkimusten suorittamista varten.	HUS Porvoon lastentautien poliklinikka
Syyteharkinta	Esitutinnan valmistuttua poliisi siirtää asian syyttäjälle syyteharkintaan, kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Syyttäjä nostaa syytteen, kun esitutkinnassa kerätty näyttö siihen riittää.	Poliisi Syyttäjä
Oikeudenkäynti	Oikeudenkäynti käräjäoikeudessa. Työntekijät voidaan kutsua tarvittaessa todistajiksi oikeudenkäyntiin.	Syyttäjä Käräjäoikeus Todistajat
Toimenpiteet rikosprosessin jälkeen Tuen ja hoidon järjestäminen	Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen tilanteen ja tarvittavat tukitoimet ja varmistaa lapsen hoidon asiantuntijoiden suositukset huomioiden. Niissäkin tapauksissa, joissa esitutkintaa ei käynnistetä tai syytettä ei nosteta, saattaa lapsella olla tarvetta muusta syystä hoitoon tai lastensuojeluun. Järjestetään lapselle ja perheelle riittävä tuki ja hoito.	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä Terveystieteiden asiantuntijat Tukipalvelut Hoito ja terapiapalvelut

1.1 Vuokaavio toimintamallista

2 MITEN TOIMIA, KUN HUOLI LAPSEN HYVINVOINNISTA HERÄÄ

2.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuspalveluita ovat päiväkotihoidot, perhepäivähoito ja avoimet varhaiskasvatuspalvelut. Lasten hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kaikille varhaiskasvatuksessa työskenteleville kasvattajille, joiden toiminnassa on tärkeää myönteinen asenne, välittämisen ilmapiiri ja puheeksi ottamisen valmiudet. Esiopetuksen oppilashuoltotyötä koordinoi päiväkodin johtaja yhdessä moniammatillisen oppilashuoltotyöryhmän kanssa. Päivähoito on tiiviissä yhteistyössä muiden lasten kanssa toimivien tahojen kanssa.

Päivähoidossa ja esiopetuksessa lasten vanhemmat ja päivähoidon kasvattajat toimivat kasvatuskumppaneina ja sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toisten kunnioittamista.

Ehkäisevä toiminta	Jokaisen perheen kanssa tehdään sopimus päivähoitopalvelujen tarpeesta. Kaikille lapsille laaditaan yhdessä vanhempien kanssa lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksessa lapsen oppimissuunnitelma. Aikuisten luoma lasta kunnioittava ja kannustava ilmapiiri rohkaisee lasta kertomaan tunteitaan, toiveitaan ja omia asioitaan. Vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön avoin vuorovaikutus auttaa vaikeiden asioiden puheeksi ottamisessa ja havaitsemisessa. Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää pyritään ennaltaehkäisemään suunnitelmallisesti.
Pieni huoli lapsen kaltoinkohtelusta herää päivähoidossa	Lapsen kertomiin asioihin suhtaudutaan vakavasti, mutta kuitenkin on välttämätöntä aina arvioida tietojen luotettavuus. On tärkeää kirjoittaa heti muistiin sanatarkasti, mitä lapsi on kertonut, ja myös se, mitä häneltä on kysytty. Lapsen auttamisen ja tapauksen selvittämisen kannalta on olennaista, että henkilö, joka havaitsee ongelman tai on huolissaan lapsesta, vie huoltaan eteenpäin. Tilanteesta keskustellaan kasvattajatiimin ja päiväkodin johtajan sekä vanhempien kanssa.

	<p>Lasta havainnoidaan, oireita seurataan ja ne kirjataan 1-2 viikon ajan. Tämän jälkeen sovitaan jatkosta kasvattajatiimin ja päiväkodin johtajan kanssa.</p>
Huoltajille tietoa	<p>Jos seurannan jälkeen tilanne jatkuu samana tai pahenee, keskustellaan vanhempien kanssa: tietoa huolestuttavista oireista, ei epäilyistä. Luottamuksellinen yhteistyö perheen kanssa on tärkeä osa työskentelyä.</p>
Konsultaatioapua	<p>Konsultaatioapua pyydetään tarvittaessa (myös asiakkaiden nimiä mainitsematta) kiertävältä erityislastentarhanopettajalta, lasten kuntoutustyöryhmältä, lastenneuvolasta, perheneuvolasta, lapsiperheiden sosiaalityöntekijältä, sosiaalipäivystyksestä, lastenpsykiatrian poliklinikalta.</p>
Lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi	<p>Mikäli on syytä epäillä, että lasta kohdellaan kaltoin, tehdään lastensuojeluilmoitus omalla nimellä sosiaaliviranomaiselle. Ilmoitus voidaan toteuttaa yhteistyössä vanhempien kanssa pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi</p>
Huoltajille tietoa	<p>Ilmoituksen tekijä tai päiväkodin johtaja kertoo asiasta huoltajille.</p>
Jatkotoimenpiteet	<p>Yhteistyö lapsen ja huoltajien sekä lastensuojelun kanssa. Tehdään suunnitelma varhaiskasvatuksesta lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä.</p> <p>Päivähoidon kasvattajien työtiimin konsultaatio, työnohjaus ja muut tarvittavat jatkotoimenpiteet.</p>
Asia	<p>Mitä tehdään</p>
Huomattava huoli lapsen kaltointkohtelusta	<p>Lapsen laiminlyönnin, pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön epäily voi herätä joko lapsen kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolena lapsen oireista tai muusta hyvinvoinnista.</p> <p>Lapsi tai hänen lähipiirissään oleva aikuinen kertoo kaltointkohtelusta tai siihen viittaavat oireet ovat huomattavat.</p> <p>Kirjataan tarkasti muistiin omat havainnot, mitä lapsi tai vanhempi kertoo ja mitä kysymyksiä heille esitetään.</p>
Työnjako	<p>Mikäli kysymys ei ole akuutista tilanteesta, sovitaan työnjaosta kasvattajatiimin ja päiväkodin johtajan kanssa.</p>
Lastensuojeluilmoitus	<p>Aina tehdään viipymättä lastensuojeluilmoitus omalla nimellä sosiaaliviranomaiselle; virka-aikana lapsiperheiden sosiaalityöhön sosiaalityöntekijälle, virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystykseen</p>
Huoltajille tietoa	<p>Sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan, miten tieto</p>

	lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä välitetään huoltajille.
Jatkotoimenpiteet	Yhteistyö lapsen ja huoltajien sekä lastensuojelun kanssa. Päivähoidon kasvattajatiimin kriisikonsultaatio/työnohjaus ja muut jatkotoimenpiteet. Viranomaisyhteistyötä jatketaan tarvittaessa.

2.2. Perusterveydenhuolto

(Terveyskeskus, neuvola, kouluterveydenhuolto.)

Asia	Mitä tehdään
Ennaltaehkäisy ja varhainen tunnistaminen	<p>Työntekijän tärkein tehtävä on osata tunnistaa lapsen kaltoinkohtelu, puuttua siihen asiantuntevasti sekä viedä asia jatkoselvittelyyn ja olla valmis moniammattilliseen yhteistyöhön. www.kaypahoitosuositus.fi, Hoitotyönsuositus(www.thl.fi)</p> <p>Tunnistaminen</p> <p>Lasten kaltoin kohtelun riskitekijät.(Neurolatyon opas)</p> <p>Kyselyt</p> <p>Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen neuvoloissa ja kouluissa ilmenee usein kyselyiden kautta.(väkivaltakyselyt, mielialakysely, päihteiden käyttökyselyt, perheiden voimavarakyselyt neuvoloissa)</p> <p>Lapsen fyysinen tai henkinen väkivalta tai laiminlyönti</p> <p>Lapsi kertoo asiasta.</p> <p>Lapsen saattajalla on epäily tai tietoja seksuaalisesta hyväksikäytöstä.</p> <p>Lapsella on pahoinpitelyepäilyn herättäviä vammoja tai muita löydöksiä.</p> <p>Lapsella on kaltoinkohteluun viittäviä oireita</p>

	<p><72 tuntia oletetusta hyväksikäytöstä: HETI päivystyslähete Porvoon sairaalan lastenpäivystykseen. Soita lasten päivystäjälle.</p> <p>o >72 tuntia oletetusta hyväksikäytöstä: 1-kiireellinen lähete lastentautien/naistentautien poliklinikalle, mikäli lapsen kotiin päästäminen on turvallista. Konsultoi Porvoon sairaalan päivystävää lastenlääkäriä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mikäli lapsen oikeuslääketieteellinen tutkiminen/hoitaminen on kuitenkin välttämätöntä, noudata tarkkaan poliisin Raiskauspaketin ohjeita, jos oletetusta hyväksikäytöstä on alle 72 tuntia. Kun aikaa on kulunut enemmän, ei lapsen vartalolta tarvitse enää kerätä oikeuslääketieteellisiä näytteitä. • Jos on epäselvyyttä näytteiden otosta, ota yhteyttä poliisin tekniseen tutkijaan akuuttitutkimustilanteessa • On sovittu, että pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä ei kerrota saattajille, vaan perustellaan lähettämisen tärkeys esim. lisätutkimusten tai hoidon tarpeella. Näin pyritään varmistamaan lapsen turvallisuus. Jos vanhemmat kieltäytyvät viemästä lasta tarpeellisiin lisätutkimuksiin ja hoitoon, kannattaa ottaa yhteys sosiaalityöntekijään. Joskus myös kiireellinen sijoitus saattaa tulla kyseeseen.
Havaintojen kirjaaminen	Esitiedot ja havainnot on kirjattava tarkasti ja yksityiskohtaisesti terveystietokantaan/sairauskertomukseen.
Sairauskertomuskopiot	Esitutinnan alaisista kertomuksista ei saa antaa kopioita vanhemmille eikä löydöksistä saa kertoa vanhemmille/saattajalle tai lapselle.
Lastensuojeluilmoitus	<p>Jos on syytä epäillä lapsen kaltoinkohtelua, työntekijä tekee aina lastensuojeluilmoituksen. Sosiaalityöntekijä tekee tarvittaessa asiasta tutkintapyyntöä poliisille.</p> <p>Lastensuojeluilmoitus tehdään aina kaltoinkohteluepäilyissä, myös silloin kun lapsi lähetetään Porvoon sairaalaan, sillä joskus saattajat jättävät viemättä lapsen lisätutkimuksiin.</p> <p>Lastensuojeluilmoitusta tehtäessä otetaan yhteys</p>

	<p>lastensuojelun sosiaalityöntekijään.</p> <p>Päivystysaikana yhteys otetaan Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijään.</p> <p>Ilmoituksen tekemisen yhteydessä voidaan sopia mahdollisesta yhteistyöstä tilanteen jatkoselvittelyssä (esim. terveydenhoitajan ja sosiaalityöntekijän yhteinen kotikäynti tai neuvottelu).</p>
Seuranta ja jatkoselvittely muiden yhteistyökumppaneiden kanssa	<p>Arvioidaan lapsen jatkohoidon tarve.</p> <p>Mikäli lapsella on psyykkistä oireilua, joka ei perustasolla selviä tai helpota, ohjataan lapsi jatkotutkimuksiin yhteistyökumppaneille, mm. perheneuvolaan ja Husin lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian poliklinikalle</p>

2.3 Koulu, aamu- ja iltapäivätoiminta ja oppilashuolto

Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille, joiden toiminnassa on tärkeää myönteinen asenne, välittämisen ilmapiiri ja puheeksiottamisvalmiudet. Koulun oppilashuoltotyötä koordinoi ja ohjaa moniammatillinen oppilashuoltoryhmä. Oppilashuoltoryhmään kuuluvat rehtori(-t), erityisopettaja(-t), terveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, oppilaanohjaaja (7 – 9 lk) sekä koululääkäri mahdollisuuksien mukaan. Oppilashuoltoryhmän kokoukseen osallistuu tarvittaessa lapsen opettaja, koulunkäyntiavustaja tai yksilöidyllä luvalla aamu- ja iltapäiväkerhonohjaaja.

Asia	Mitä tehdään
Ennaltaehkäisevä toiminta	<p>Oppilaita rohkaistaan puhumaan ja kertomaan kohtaamastaan kaltoinkohtelusta. Heitä kannustetaan arvostamaan itseään ja suojaamaan itseään kaltoinkohtelulta.</p> <p>Oppilaille annetaan tietoa kaltoinkohtelusta aiheeseen liittyvillä oppitunneilla (mm. terveystieto, biologia, kemia). Asiaa käsitellään myös kouluterveydenhuollon säännöllisissä terveystapaamisissa ja –tarkastuksissa.</p> <p>Oppilaille opetetaan myönteisiä ongelmanratkaisumalleja sekä vuorovaikutus- ja viestintätaitoja sekä kriittistä suhtautumista mediaan.</p> <p>Kouluilla tulee olla toimenpideohjelmat, jotka koskevat kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää sekä päihteiden käytön ehkäisemistä ja mielenterveyden edistämistä.</p>

	Porvoon oppimispolku –käsikirjasta löytyy aiheesta lisää.
Huoli kaltoinkohtelusta herää koulussa tai iltapäivätoiminnassa	Alkuvaiheen toimenpiteet ja yhteydenotto huoltajiin oppilaan huolestuttavista oireista riippuvat siitä, mikä ja kuinka suuri huoli lapsesta on tai kuinka vahva epäily oppilaan kaltoinkohtelusta on. Konsultoi kuraattoria tai sosiaalityöntekijää huolestasi. Katso myös Porvoon oppimispolku –käsikirjan ohjeistusta huolen puheeksi ottamisesta.
Oppilas/lapsi kertoo asiasta itse	Kuuntele oppilasta, rohkaise kertomaan asiasta ja kirjaa tiedot tarkasti ylös. Kerro oppilaalle, että konsultoit tarvittaessa asiasta oppilashuoltoryhmän työntekijää. Kirjaa tieto ja sovi yhteydenottajasta riippuen jatkotoimenpiteistä. Ohjataan huoltaja tai joku muu yhteydenottaja soittamaan itse suoraan lastensuojeluun.
Huoltaja tai joku muu (oppilastoveri, naapuri) kertoo	
Koulussa työntekijä havaitsee tai epäilee oppilaan kaltoinkohtelua	Konsultoi oppilashuoltoryhmän työntekijää (ensisijaisesti kuraattoria tai terveydenhoitajaa) havainnoistasi (mm. fyysiset merkit, psyykkiset oireet, poissaolot, normaalista poikkeava käytös – huomion kiinnittäminen muutoksiin) ja epäilyistäsi.
Iltapäiväkerho- ohjaaja voi myös konsultoida koulun oppilashuoltohenkilökuntaa, mutta ensisijaisesti ollaan yhteydessä oppilaan opettajaan.	TAI Keskustele havainnoistasi oppilaan ja/tai hänen huoltajansa kanssa, konsultoi oppilashuoltoryhmän työntekijää tai ohjaa hänet suoraan joko kouluterveydenhoitajalle, koulukuraattorille, koulupsykologille tai koululääkärille.
Pieni huoli	
Moniammatillinen yhteistyö	Huoli oppilaasta on tuotu tiedoksi oppilashuoltoryhmälle

<p>(=oppilashuoltotyö)</p> <p>Myös iltapäivätoiminnasta tulleet tiedot huomioidaan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Oppilashuoltoryhmän kokouksessa kootaan yhteen eri työntekijöiden havainnot ja tiedot oppilaasta ja hänen asiastaan. Kirjataan OHR1 –lomake. - Tietojen kokoamisen jälkeen arvioidaan jatkotoimenpiteet koulun tasolla ja/tai sovitaan työnjaosta sekä siitä, kuka ottaa päävastuun asian hoitamisesta ja eteenpäin viemisestä (esim. kuka on mahdollisessa konsultaatiossa yhteydessä sosiaalitoimeen, huoltajaan, kuka informoi yhteistyötahoja, huolen puheeksiottajaa (esim. opettajaa, ip-ohjaajaa) kuraattorityöskentely tai mahdolliset muut hoitoonohjaukset tms.). - Työskentely ei aina johda ilmoituksen tekemiseen vaan koulun omat tukitoimet ovat riittäviä.
<p>Konsultaatioapu</p>	<p>Konsultaatioapua pyydetään tarvittaessa (myös nimiä mainitsematta) perheneuvolasta, alueen sosiaalityöntekijältä, sosiaalipäivystyksestä, lasten- tai nuorisopsykiatriselta poliklinikalta ymv.</p> <p>Yhteistyön osapuolet sopivat asian etenemisestä.</p>
<p>Yhteys huoltajaan</p>	<p>Yhdessä sovittu työntekijä ottaa yhteyttä huoltajaan huolestuttavista oireista ja sopii jatkotyöskentelystä.</p>
<p>Lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi</p> <p>Tieto huoltajalle</p>	<p>Mikäli huoli oppilaasta ei väisty tai se kasvaa huolimatta koululla tapahtuvasta työskentelystä, niin asiaa hoitava työntekijä (OHR:ssä sovittu henkilö, esim. kuraattori tai rehtori tekee lastensuojeluilmoituksen tai pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi.) Asiasta voi aina konsultoida ensin sosiaalityöntekijää.</p> <p>Harkinnan mukaan ensisijaisesti kuraattori tiedottaa lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä huoltajalle.</p> <p>Lastensuojeluilmoitus tai pyyntö voidaan aina tehdä yhteistyössä huoltajan kanssa.</p>
<p>Akuutti tilanne/ huomattava huoli</p>	

<p>Lastensuojeluilmoituksen tekeminen</p> <p>Tieto huoltajalle</p>	<p>Jos on syytä epäillä, että oppilasta kohdellaan kaltoin, tiedon vastaanottajan on tehtävä lastensuojeluilmoitus alueen sosiaaliviranomaiselle (päivystysaikana Sosiaalipäivystykseen) omalla nimellään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä oppilashuoltoryhmän työntekijän kanssa. Tieto lastensuojeluilmoituksesta aina rehtorille ja kuraattorille.</p> <p>Sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan, kuinka tieto lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä välitetään huoltajalle.</p>
<p>Jatkotyöskentely</p>	<p>Koulun omat jatko- ja tukitoimenpiteet oppilashuoltoryhmässä sovitun suunnitelman mukaisesti oppilashuoltotyöntekijän koordinoimana. Muille henkilöille jaetaan tietoa sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla tavalla (hyvä huomioida/muistaa mahd. iltapäivätoiminta).</p> <p>Yhteistyö oppilaan ja huoltajien kanssa – tarvittaessa yhteisiä tapaamisia.</p> <p>Viranomaisyhteistyötä jatketaan tarvittaessa sekä jälkiseurantaa koulussa sosiaalityöntekijän tai muun yhteistyökumppanin pyynnöstä. Koulu/ip-ohjaaja voi olla tarvittaessa yhteydessä sosiaalityöntekijään jatkokysymyksissä.</p>

2.4 Nuorisopalvelut

Lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kaikille nuorisotyötä tekeville. Nuorisopalveluiden toiminnassa on tärkeää myönteinen asenne, välittämisen ilmapiiri ja puheeksi ottamisen valmiudet. Tuloksellinen työ edellyttää luottamusta nuoren ja ohjaajan välillä. Ohjaustilanteissa saadun kokemuksen perusteella ratkaistaan yhdessä nuoren kanssa jatkotoimien suunta. Tällainen toimintamalli edellyttää koulutettua, ammattitaitoista ja eettisesti toimivaa henkilöstöä.

Työntekijöiden ja kodin välinen yhteistyö nuoren kasvun ja kehityksen tukijoina muodostaa perusrungon koko nuorisotyölle. Nuorisopalvelujen henkilöstö tekee laaja-alaisesti yhteistyötä muiden lasten ja nuorten parissa toimivien tahojen kanssa.

Asia	Mitä tehdään
Ennakoiva toiminta	<p>Nuorisopalvelut tuottaa ennakoivia palveluja, joiden kautta pyritään vaikuttamaan lasten ja nuorten elämään ja turvaamaan suotuisa kasvualusta.</p> <p>Harrastus- ja vapaa-ajanpalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuorisotalotoiminta - loma-aikojen toiminta - järjestötoiminta - kulttuurinen nuorisotyö - kansainvälinen toiminta - tapahtumatoiminta <p>Kohdennettu nuorisotyö</p> <ul style="list-style-type: none"> - erityisnuorisotyö - etsivä nuorisotyö - nuorten työllistämistoiminta <p>Osallisuus- ja vaikuttamispalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> - yleinen osallisuus - vaikuttamismahdollisuuksien tukeminen - nuorisovaltuusto
Asia	Mitä tehdään
Pieni huoli	Kun työntekijä havaitsee tai epäilee kaltoinkohtelua (mm. fyysiset merkit, psyykkiset oireet, normaalista poikkeava käytös, oman huomion kiinnittyminen muutoksiin

	<p>käyttäytymisessä) otetaan asia puheeksi työtiimissä. Lapsen/ nuoren auttamisen ja tapauksen selvittämisen kannalta on olennaista, että henkilö, joka havaitsee ongelman tai on huolissaan lapsesta, vie huoltaan eteenpäin.</p> <p>Keskustellaan lapsen/nuoren kanssa työtiimissä sovitun mukaisesti. Lapsen/nuoren kertomaan on syytä suhtautua vakavasti, mutta kuitenkin on välttämätöntä aina arvioida tietojen luotettavuus. On tärkeää kirjoittaa heti muistiin sanatarkasti, mitä lapsi tai nuori on kertonut, ja myös se, mitä häneltä on kysytty. Työntekijä huolehtii tarkoin siitä, ettei tee johdattelevia kysymyksiä</p> <p>Lasta/tai nuorta havainnoidaan, ja tilannetta seurataan työyhteisössä sovitun ajan ja siihen reagoidaan nopeasti. Keskustellaan ohjaajatiimin kanssa toimenpiteistä.</p>
Huoltajille tietoa	Jos seurannan jälkeen tilanne jatkuu samana tai pahenee, kerrotaan huolesta lapselle/nuorelle ja keskustellaan vanhempien kanssa huolesta joka on työntekijöissä herännyt, ei epäilyistä. Luottamuksellinen yhteistyö perheen kanssa on tärkeä osa työskentelyä.
Konsultaatioapu	Konsultaatioapua pyydetään tarvittaessa esimerkiksi alueen koulukuraattorilta, sosiaalityöntekijältä, erityisnuorisotyöntekijältä tai muulta tilanteeseen sopivalta taholta.
Verkostopalaveri	Konsultaation perusteella ratkaistaan verkostopalaverin tarve. Osallistutaan tarpeen mukaan.
Lastensuojeluilmoitus	Mikäli on syytä epäillä, että lasta/nuorta kohdellaan kaltoin tai lapsen oma käyttäytyminen herättää huolta, tehdään lastensuojeluilmoitus omalla nimellä sosiaaliviranomaiselle.
Huoltajille tietoa	Sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan, miten tieto lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä välitetään huoltajille.
Jatkotoimenpiteet	Yhteistyö lapsen/nuoren ja huoltajien sekä lastensuojelun kanssa alkaa sovitusti.

Asia	Mitä tehdään
Huomattava huoli lapsen kaltoinkohtelusta	<p>Lapsen/nuoren laiminlyönnin, pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön epäily voi herätä joko lapsen/nuoren kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolena lapsen/nuoren oireista tai muusta hyvinvoinnista.</p> <p>Lapsi/nuori tai hänen lähipiirissään oleva aikuinen kertoo kaltoinkohtelusta tai siihen viittaavat oireet ovat huomattavat.</p> <p>Kirjataan tarkasti muistiin omat havainnot, mitä lapsi/nuori tai vanhempi kertoo ja mitä kysymyksiä heille esitetään.</p> <p>(Huomio, seksuaalinen kaltoinkohtelu; kansio nuorisotyöntekijälle.)</p>
Työnjako	Mikäli kysymys ei ole akuutista tilanteesta, sovitaan työnjaosta ohjaajien kesken. Akuutissa tilanteessa lapsi/nuori saatetaan asianmukaisen hoidon tai avun piiriin ja ilmoitetaan huoltajille.
Lastensuojeluilmoitus	Tehdään viipymättä lastensuojeluilmoitus omalla nimellä sosiaaliviranomaiselle; virka-aikana lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, muuna aikana Itä-Uudenmaan sosiaalipäivystykseen.
Huoltajille tietoa	Sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan, miten tieto lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä välitetään huoltajille.

2.5 Poliisi

Poliisi joutuu virkatehtäviä suorittaessaan usein tilanteisiin ja paikkoihin, joissa he näkevät paljon lapsia ja nuoria. Tällaisia tilanteita ovat mm. kotihälytykset ja erilaiset asuntoihin kohdistuvat häiriöilmoitukset. Kodeissa ja asunnoissa poliisi voi tehdä sellaisia havaintoja lapsista, joita ei esimerkiksi kouluissa tai päiväkodeissa voi havaita. Koti ja lapsen muu asuinympäristö elinolosuhteineen antaa harjaantuneelle havainnoitsijalle viitteitä myös mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta.

Asia	Mitä tehdä
Huoli lapsen kaltoinkohtelusta herää hälytystoiminnassa ja perheväkivaltatilanteissa	Poliisi havaitsee virkatehtäviä suorittaessaan, että asunnossa olevan lapsen asiat eivät ole hyvin. Syynä voivat olla esimerkiksi jatkuva väkivallan näkeminen, liiallinen vanhempien alkoholin käyttö, lapsen poikkeava käyttäytyminen, lapsen päihteiden käyttö, lapsen kotiympäristössä havaitut puutteellisuudet tai epäily muusta lapsen normaaliin kehittymiseen kielteisesti vaikuttavasta asiasta.
Lasta suojaavat toimenpiteet	Tilanteissa, joissa poliisi epäilee lapsen tai nuoren joutuneen selkeästi rikoksen uhriksi tai lapsi on muuten

	turvan tarpeessa, poliisi ryhtyy lapsen edun vaatiessa välittömiin lasta suojaaviin toimenpiteisiin.
Lastensuojeluilmoituksen tekeminen	Poliisi toimittaa poliisilaitoksen ohjaajan kautta tai sosiaalipäivystykseen kautta ilmoituksen havaitsemastaan lapsen hyvinvointiin vaikuttavasta tilanteesta. Poliisin tekemän lastensuojeluilmoituksen perusteella lapsiperheiden sosiaalityöntekijä ryhtyy selvittämään asiaa.
Rikosilmoituksen tekeminen	Poliisin on oma-aloitteisesti tehtävä rikosilmoitus niistä tapauksista, joissa on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen.
Rikosprosessi	Poliisi kirjaa rikosilmoituksen ja ryhtyy sen vaatimiin toimenpiteisiin (ks. 6. Rikosprosessi)

2.6 Perhetyö

Asia	Mitä tehdä
Huoli lapsen kaltoinkohtelusta herää	Jos perhetyöntekijällä herää huoli tai epäily lapsen laiminlyönnistä, pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä esimerkiksi lapsen käytöksen tai puutteellisen hoidon perusteella, hän keskustelee havainnoistaan vanhempien kanssa. Perhetyöntekijä konsultoi ennen tätä sosiaalityöntekijää mahdollisista toimenpiteistä sopimiseksi
Lastensuojeluilmoitus	Perhetyöntekijällä on ilmoitusvelvollisuus sosiaalityöntekijälle havaitsemastaan lastensuojelullisesta huolesta ja ongelmasta. Perhetyöntekijä voi tehdä lastensuojeluilmoituksen suoraan sosiaalityöntekijälle. Iltaisin ja öisin, tilanteen niin vaatiessa, perhetyöntekijä ottaa yhteyden Sosiaalipäivystykseen lapsen turvallisuuden takaamiseksi. Perhetyöntekijöillä on käytettävissään sosiaalityöntekijöiden puhelinnumero hätätilanteiden varalta
Jatkotyöskentely	Perhetyö voi olla yksi avoimuusmallinen tukimuoto perheille, joilla on lastensuojelullisia ongelmia. Perhetyöntekijät ovat mukana verkostopalaverissa ja suunnittelevat jatkotyöskentelyä yhteistyössä viranomaisten ja perheen kanssa.

2.7 Perheneuvola

Asia	Mitä tehdä
Epäily kaltoinkohtelusta	Tieto tai epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä

<p>syntyä</p> <p>Asiakas kertoo asiasta itse</p> <p>Työntekijälle herää epäily kaltoinkohtelusta</p>	<p>tai lapsen pahoinpitelystä voi tulla missä tahansa vaiheessa perheneuvolakontaktia.</p> <p>Jos asiakas aikaa varatessaan tai tutkimus- ja terapiaprosessin aikana kertoo asiasta, häntä rohkaistaan, kehoitetaan tai ohjataan ottamaan yhteys lastensuojeluun ja/tai tekemään rikosilmoitus poliisille.</p> <p>Tutkimus- tai terapiakontaktin aikana työntekijälle voi herätä huoli lapsen hyvinvoinnista ja epäily mahdollisesta kaltoinkohtelusta lapsen oireiden tai kertoman perusteella.</p>
<p>Lastensuojeluilmoitus</p>	<p>Työntekijä ottaa yhteyden lastensuojeluun ja ilmoittaa siitä perheelle.</p>
<p>Jatkotyöskentely</p> <p>Kriisiapu ja tuki perheelle</p> <p>Viranomaisyhteistyö</p>	<p>Tieto tai epäily lapsen kaltoinkohtelusta saattaa järkyttää perhettä ja sen jäseniä siinä määrin, että pikainen kriisiapu on tarpeen.</p> <p>Perhe tarvitsee apua, mutta keskustelut eivät saisi heikentää tutkinnassa tarvittavaa todistuksen tuoreutta ja autenttisuutta.</p> <p>Koska auttamistyön ja tutkinnallisten tarpeiden yhteensovittaminen on joskus vaikeaa, perheneuvolan, lastensuojelun ja poliisin on hyvä toimia tapauskohtaisesti yhteistyössä.</p>
<p>Jatkohoito</p>	<p>Lasta, perhettä tai sen jäseniä ohjataan perheneuvolaan jatkohoitoon. Perheneuvolassa arvioidaan hoitotarpeet ja -valmiudet.</p> <p>Perheneuvola tarjoaa terapiapalvelut lapsille ja perheille: kriisiterapiat, traumahoidot, pari- ja perheterapiat, lasten yksilö-terapiat. Myös erilaisia vertaisryhmiä muodostetaan. Tarvittaessa asiakas ohjataan muihin palveluihin</p>

3 MILLOIN JA MITEN TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS

Työntekijällä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus (25 §) tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi (25 a §). Tämä ilmoitusvelvollisuus kumoaa muut salassapitosäädökset. Ilmoituksen tekemättä jättäminen voi olla virkavirhe.

Työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa viipymättä lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä esimerkiksi kun

- lasta laiminlyödään, eikä hän saa ikätasonsa edellyttämää hoitoa
- lasta pahoinpidellään,

- lasta käytetään seksuaalisesti hyväksi
- lasta alistetaan henkisesti
- lapsi on turvaton, liikaa yksin tai myöhään ulkona
- lapsi käyttäytyy poikkeavasti: voimakkaan levottomasti, ahdistuneesti, masentuneesti tms.
- lapsi on itsetuhoinen eikä välitä terveydestään
- lapsen käyttäytyminen on seksualisoitunutta tai hän on altistunut ikä- tai kehitystasoonsa nähden haitallisille seksikontakteille
- lapsi tai nuori käyttää päihteitä
- lapsi varastelee tai käyttäytyy muuten rikollisesti
- ympäristössä joku aikuinen ahdistelee lasta

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta

- 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon;
- 2) opetustoimen;
- 3) nuorisotoimen;
- 4) poliisitoimen;
- 5) Rikosseuraamuslaitoksen;
- 6) palo- ja pelastustoimen;
- 7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan;
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän;
- 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan;
- 10) turvapaikan hakijoiden vastaanottoa harjoittavan yksikön;
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; taikka
- 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rikkiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä suullisesti, puhelimitse, faksina, sähköpostilla tai muuten kirjallisesti. Ilmoitus tehdään virka-aikana lapsiperheiden sosiaalityöntekijälle. Virka-ajan ulkopuolella Sosiaalipäivystys ottaa vastaan lastensuojeluilmoitukset.

Lastensuojelulakiin 1.3.2010 alkaen tulleen muutoksen perusteella ilmoitusvelvollinen työntekijä voi lastensuojeluilmoituksen sijasta tehdä vaihtoehtoisesti pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi yhdessä lapsen tai vanhemman kanssa, edellyttäen, että

1) pyyntö tehdään viipymättä ja

2) pyynnön yhteydessä ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt.

Pyynnön voi tehdä kirjallisesti tai suullisesti, esimerkiksi kutsumalla sosiaalityöntekijän neuvotteluun, joka työntekijällä asiakkaan kanssa on.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä voi myös konsultoida huolta herättäneestä tilanteesta ja keskustella siitä, kuinka tilanteessa olisi hyvä toimia.

Lastensuojeluilmoituksesta tai pyynnöstä on hyvä käydä ilmi:

- ilmoittajan nimi ja yhteystiedot
- mihin tieto/huoli perustuu
- mitä on tapahtunut
- miten asia on tullut ilmoittajan tietoon
- miten hän on työskennellyt lapsen ja hänen perheensä kanssa kyseisessä asiassa

Asiakas voi pääsääntöisesti saada tietää ilmoituksen tehneen työntekijän ja muun ilmoittajan nimen. Erityisestä syystä ilmoittajan nimi ja yhteystiedot voidaan jättää kertomatta perheelle. Muu kuin ilmoitusvelvollinen viranomainen voi tehdä lastensuojeluilmoituksen myös nimettömänä.

Jos lastensuojeluilmoitusta tekevä työntekijä tai muu henkilö, jolla on erityisiä ja ko. ilmoitukseen liittyviä syitä pyytää yhteystietojensa ja henkilöllisyytensä salaamista (julkisuuslaki 11.2 § kohdat 1 tai 7), kertoo asiasta ilmoitusta vastaanottavalle työntekijälle, syyt ja perustelut kirjataan asiakkaan asiakirjoihin ja ilmoittajaa koskevat tiedot voidaan jättää ilmoittamatta asiakkaalle.

Sosiaalityöntekijä selvittää aina lapsen tilanteen lastensuojeluilmoituksen tai pyynnön perusteella ja on asiakkaaseen yhteydessä. Tarvittaessa lapsen asioissa toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä eri viranomaisten kesken. Lastensuojelu voi antaa palautteen ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle, jos se on välttämätöntä lapsen hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämistä taikka toteuttamista varten.

4 MITÄ LASTENSUOJELU TEKEE

Asia	Mitä tehdään
Konsultaatio	Lapsiperheiden sosiaalityössä sosiaalityöntekijät antavat konsultaatiota työntekijöille lasta koskevissa kysymyksissä. Yhteyttä voi ottaa, kun huoli lapsen hyvinvoinnista herää esim. päiväkodissa, koulussa tai neuvolassa ja työntekijä pohtii jatkotoimien tarvetta tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Konsultaation yhteydessä voidaan sopia jatkotyöskentelystä.
Lastensuojeluilmoituksen ja pyynnön vastaanotto	<p>Lastensuojeluviranomaiset ottavat vastaan lastensuojeluilmoitukset. Lastensuojeluilmoitukset tehdään aina kirjallisena, mikäli kyseessä on taho, jolla on ilmoittamisvelvollisuus. Suullisesti saadut ilmoitukset kirjataan sanatarkasti ja tehdään tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä.</p> <p>Ilmoitukseen ei kirjata ilmoituksen vastaanottajan omia tulkintoja. On huomattava, että ilmoittajalle esitettyihin tarkentaviin kysymyksiin saattaa jo sisältyä tulkintaa tai oletuksia siitä, mistä voisi olla kysymys. Tämän vuoksi myös esitetyt kysymykset on syytä kirjata. Selvitetään, onko muita viranomaisia jo mukana selvittämässä asiaa.</p>
Välittömien turvaamistoimien arviointi ja lastensuojelutarpeen selvittäminen	<p>Sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä arvioi vireille tulleesta lastensuojeluasiasta välittömästi mahdollisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen. Sosiaalityöntekijä ratkaisee seitsemän arkipäivän kuluessa lastensuojelun selvittämisen tarpeen. Lastensuojelutarpeen selvitys laaditaan aina, kun lasta on kohdeltu kaltoin. Työpariksi määrätään kaksi kokenutta sosiaalityöntekijää.</p> <p>Lastensuojeluilmoituksen aiheellisuus on aina tarkistettava ja asiakkaaseen on otettava yhteyttä. Lapsen tilannetta selvittäessään sosiaalityöntekijöiden tulee tavata myös lasta ja keskustella lapsen kanssa.</p> <p>Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä selvittää työparinsa kanssa lastensuojelutarpeen lapsen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Asian selvittämisen jälkeen sosiaalityöntekijä päättää perheen kanssa neuvotellen lapsen lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta ja mahdollisista lastensuojelutoimenpiteistä. Lastensuojelutarpeenselvitys ei aina johda muihin toimenpiteisiin, mikäli huoltaja tekee tutkintapyynnön poliisille.</p> <p>Sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa kutsua koolle myös moniammatillisen asiantuntijaryhmän. Ryhmä toimii kartoitus-, arviointi-, suunnittelu- ja työnjakofoorumina. Ryhmään kuuluvat; lapsiperhetyön päällikkö Kerstin Martin, ylilääkäri Lars Rosenberg, osastonhoitaja Anne-</p>

	<p>Marie Suvisaari, lakimies Johanna Andersson, koulukuraattori Anne Aropaltio, kiertävä erityislastentarhanohjaaja Anne Ryttilähti, psykologi Mia Pråhl-Ollilla ja johtava sosiaalityöntekijä Annika Immonen.</p>
<p>Asiantuntijaryhmä</p> <p>Tilannearvio ja konsultointi lapsen pahoinpitely- tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyissä</p> <p>Edunvalvojan sijaisen hakeminen</p>	<p>Muissa kuin akuuteissa epäilyissä:</p> <p>Kun selvitystä tehnyt sosiaalityöntekijä epäilee lapsen pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä, hänen tulee konsultoida johtavaa sosiaalityöntekijää. Tämän jälkeen he yhdessä konsultoivat poliisin tutkinnanjohtajaa sekä lastentautien poliklinikan ylilääkärinä. Tarvittaessa sosiaaliviranomaiset voi konsultoida myös asiantuntijaryhmää, joka kutsutaan koolle mahdollisimman pian.</p> <p>Jos vanhempi tai muu huoltaja tulee pahoinpitely- tai hyväksikäyttöepäilyn vuoksi esteelliseksi, tai hän kieltäytyy viemästä lasta tarvittaviin tutkimuksiin, joudutaan lapselle hakemaan edunvalvojan sijainen. Tämä saattaa olla tarpeen silloinkin, kun huoltajalla on läheinen suhde epäiltyyn.</p> <p>Uusi lastensuojelulaki vahvistaa lapsen osallisuutta häntä itseään koskevassa päätöksenteossa. Lain 22 §:n mukaan lapselle on tarvittaessa haettava edunvalvoja käyttämään hänen puhevaltaansa lastensuojeluasiassa.</p> <p>Lakimies avustaa sosiaalityöntekijää edunvalvontahakemuksen tekemisessä.</p>
<p>Tutkintapyyntöjen tekeminen poliisille</p>	<p>Tutkintapyyntöjen tekeminen on lastensuojeluviranomaisen tehtävä. (Lastensuojelulaki 25 d § 3 mom.). Tutkintapyyntö tehdään joko omaaloitteisesti tai jonkun lasta tutkivan tahon ilmoituksen perusteella. Lastensuojeluviranomaisen on tehtävä salassapitosäännösten estämättä tutkintapyyntö poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Yritys on myös rangaistavaa.</p> <p>Tällaisia rikoksia ovat seksuaalirikoksista: raiskaus,</p>

	<p>törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista: tappo, murha, surma, lapsensurma, pahoinpitely, törkeä kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, vaaran aiheuttaminen, heitteillepano.</p> <p>(Lastensuojelulaki 25 § 6 mom.).</p> <p>Lakimies avustaa tarvittaessa sosiaalityöntekijää tutkintapyyntöä tekemisessä.</p> <p>Tutkintapyyntö voidaan jättää tekemättä vain, jos jokin muu taho on sen tehnyt. Sosiaaliviranomaisen tutkintapyyntöön liitetyt sosiaalihuollon asiakirjat ja tiedot kuuluvat esitutkinta-aineistoon. Asiakirjoista ei saa luovuttaa tietoja asianosaisille ilman poliisin lupaa.</p> <p>Johtava sosiaalityöntekijä ilmoittaa tutkintapyyntöä tekemisestä lapsen huoltajalle/huoltajille.</p>
Osallistuminen esitutkintaan	Lastensuojelu osallistuu käynnistetyissä tutkimuksissa moniammatilliseen yhteistyöhön (HUS, poliisi, lastensuojelu). Tarvittaessa lastensuojelu voi toimittaa sovitun työnjaon mukaisesti tietoa selvityksen tueksi, mm. perheen elämäntavasta, verkostoista ja historiasta.

5 MILLAINEN ON RIKOSPROSESSI

Rikosprosessiketjuun kuuluvat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti sekä rangaistuksen täytäntöönpano. Rikosprosessi alkaa tutkintapyyntöstä, jonka jälkeen poliisi päättää aloitetaanko esitutkinta.

Jo ennen esitutkintaa poliisilla on mahdollisuus rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi, vihjetiedon selvittämiseksi tai epäillyn paljastamiseksi suorittaa tiedustelua ja tarkkailua.

Rikosprosessissa seuraavat esitutkinnan jälkeen syyteharkinta ja oikeudenkäynti. Rikosprosessissa on kysymys sen selvittämisestä, onko joku syyllistynyt rikokseen. Rikoksia ovat vain laissa sellaisiksi määritellyt teot.

Rikosprosessin tavoitteita ovat aineellinen totuus ja yksilön oikeusturva. Aineellisesti oikean ratkaisun periaate tarkoittaa pyrkimystä selvittää tapahtumien todellinen kulku. Oikeusturvavaatimuksessa puolestaan on ensi sijassa kysymys sen varmistamisesta, ettei syytön henkilö tule tuomituksi rangaistukseen. Tämä perustuu vahvaan käsitykseen siitä, että väärä langettava päätös on huomattavasti vahingollisempi kuin väärä vapauttava päätös. Useat rikosprosessin säännöt, kuten

- syyttömyysolettama, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä, ennen kuin rikos on tuomioistuimessa näytetty toteen,
- syyttäjän näyttötaakka, jonka mukaan syyttäjän velvollisuus on näyttää kaikki syytteeseen sisältyvät väitteensä toteen sekä
- syytetyn suosimisen periaate, minkä mukaan epäselviksi jäävät asiat tulkitaan syytetyn eduksi tähtäävätkin nimenomaan oikeusturvavaatimuksen toteutumiseen.

RIKOSPROSESSI

Asia	Mitä tehdään
Tutkintapyyntö	<p>Tutkintapyyntöön on kirjattava asianosaisten henkilötiedot (kenelle on tapahtunut), teonkuvaus (mitä epäillään tapahtuneen) sekä mahdolliset liitteet, kuten lääkärintodistukset. Jos on olemassa tieto tekijästä, ilmoitetaan myös se tutkintapyyntöä yhteydessä.</p> <p>Tutkintapyyntöä on mahdollista täydentää jälkikäteen. Siihen olisi hyvä merkitä niiden henkilöiden yhteystiedot, jotka tuntevat tapahtumat yksityiskohtaisemmin. Teonkuvaus olisi pyrittävä tekemään niin yksityiskohtaiseksi, että siitä on tulkittavissa epäiltävissä olevan rikoksen tunnusmerkistö.</p> <p>Rikosilmoituksen tai tutkintapyyntöä voi tehdä kuka tahansa. Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa ilmoitukset tehdään yleensä joko huoltajien tai sosiaaliviranomaisten toimesta. Myös täysin sivulliset</p>

	<p>saattavat joissakin tapauksissa tehdä rikosilmoituksen. Ilmoitusta tehtäessä rikoksesta epäillyn henkilöllisyyden ei tarvitse olla tiedossa.</p> <p>Rikosilmoitus voidaan tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti. Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa ilmoitukset tehdään yleensä viranomaisten toimesta kirjallisina tai huoltajien toimesta henkilökohtaisesti.</p> <p>Poliisilla on ilmoituksen kirjaamisvelvollisuus.</p>
<p>Esitutkinta</p>	<p>Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. ETL 2.</p> <p>Esitutkinnassa on selvitettävä rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat eli rikoksen teko-aika, -paikka, -tapa. Myös asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on selvitettävä,</p> <p>mikäli hän ROL3:9 §:n perusteella on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan. Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa on asianomistajalla usein avustaja, joka myös ajaa nämä vaatimukset.</p> <p>Kuulustelut muodostavat keskeisen osan esitutkinnasta. Kuulustelujen suorittamisesta on säädetty esitutkintalaissa ja asetuksessa esitutkinnasta ja pakkokeinoista.</p> <p>Lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.</p> <p>Poliisin on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.</p>
<p>Kuulustelut</p>	<p>Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu on esitutkintatoimenpiteenä asianomistajakuulustelu, jolloin sen suorittamisessa tulee soveltuvin osin noudattaa esitutkintasäännöstöä.</p>

	<p>Kuulustelusta laaditaan yleensä kuulustelupöytäkirja. Asianomistajan ja todistajan kuulustelu on kuitenkin tallennettava videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan kuva- tai äänitallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa esimerkiksi nuoren iän vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Pääsääntöisesti alle 15-vuotiaan kuulustelu tallennetaan videonauhalle.</p> <p>Kuulustelut muodostavat keskeisen osan esitutkinnasta.</p> <p>Tällöin pyritään keräämään mahdollisimman paljon tietoa tapahtumien kulusta ja selvittämään, mitä todellisuudessa on tapahtunut. Muilla kuin epäillyillä on totuusvelvollisuus. Epäillyn ei tarvitse edistää asian selvittämistä ja hän voi olla jopa vastaamatta esitettyihin kysymyksiin.</p> <p>Lapsen kuulustelun suorittaa pääsääntöisesti poliisi. Alle 6-vuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta asiantuntijan välityksellä. Poliisin on aina oltava paikalla, kun lasta haastatellaan. Päätöksen asiantuntijakuulustelijan käytöstä tekee tutkinnanjohtaja.</p> <p>Lapsen kuulustelukertomuksen vahvistamiseksi voidaan pyytää Hus:in oikeuspsykiatrisen osaamiskeskuksen työryhmältä asiantuntijalausuntoa niissä tilanteissa, joissa lausunnolla voidaan katsoa olevan merkitystä asian esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä.</p> <p>(Poliisilaki 41§, Kansanterveyslaki 14.§2.mom.)</p> <p>Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen osaamiskeskus tekee poliisin virka-apupyynnöstä HUS-alueen lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisia arvioita liittyen lapsen pahoinpitelyihin ja/tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön</p>
--	--

<p>Pakkokeinot</p>	<p>Poliisin käytössä olevista pakkokeinoista on säädetty pakkokeinolaisissa (PKL). Käytettävissä olevat pakkokeinot on porrastettu rikosten vakavuusasteen mukaan. Esim. lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:6 max 4v vankeutta) ollessa kyseessä voidaan suorittaa mm. kotietsintä ja pidättäminen/ vangitseminen. Oikeuden päätöksellä on mahdollista hankkia myös televalvontatiedot rikoksesta epäillyn käyttämästä teleliittymästä ja asianomistajan suostumuksella myös asianomistajan käyttämästä teleliittymästä.</p> <p>Esitutinnan päätyttyä laaditaan tutkinnassa kertyneestä aineistosta esitutkintapöytäkirja, jos se on asian jatkokäsittelyn kannalta tarpeellinen. Pöytäkirjaan otetaan kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä liitetään tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan asian kannalta merkitystä.</p>
<p>Esitutkintapöytäkirja</p>	<p>Esitutkinta-aineiston julkisuutta säätelee esitutkintalaki (ETL) sekä Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Lähtökohtaisesti asianosaisella (RE ja AO) on oikeus saada tietää mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi (ETL 11§, L Viran-omaisten toiminnan julkisuudesta 11 § 2 mom. 2 kohta).</p> <p>Esitutkintapöytäkirja tulee pääsääntöisesti julkiseksi kun asia on ollut esillä tuomioistuimessa, syyttäjä tehnyt syyttämättäjäntämispäätöksen tai poliisi tehnyt ei rikosta päätöksen. Esitutinnan ollessa kesken poliisi päättää aineiston mahdollisesta luovuttamisesta asianosaisille (esim. oikeuspsykiatrian lausunto).</p>
<p>Esitutkinta-aineiston julkisuus</p>	<p>Esitutkinnassa kertynyt aineisto voidaan erikseen salata poliisin toimesta salauksen perustuessa Lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta 6:24. Yksityisyyteen liittyvien arka-luontoisten tietojen osalta näin usein menetelläänkin eli asiakirjat eivät tule yleisöjulkisiksi. Asianosaisille nämä asiakirjat kuitenkin annetaan. Eriksen on säädetty oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiin liittyvän aineiston salassapidosta.</p>

<p>Esitutinnan lopettaminen</p>	<p>Esitutinnan perusteella laadittu esitutkintapöytäkirja toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaan.</p> <p>Esitutkinta voidaan myös lopettaa poliisin päätöksellä saattamatta asiaa syyttäjän harkintaan, jos esitutkinnassa on käynyt selville ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä (ETL 43 §). Tällöin tutkinnanjohtaja tekee tutkinnanlopettamispäätöksen.</p> <p>Esitutkinta voi päättyä myös ns. rajoittamispäätökseen. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän laissa mainituin perustein tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.</p> <p>Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen</p>
<p>Syyteharkinta</p>	<p>Esitutinnan valmistuttua poliisi toimittaa kertyneen aineiston syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista varten, paitsi jos jo tutkinnassa on tullut selväksi, ettei syytteitä voida nostaa. Hankalimmissa asioissa syyttäjä ja poliisi tekevät yhteistyötä jo esitutkinnan aikana sen varmistamiseksi, että kaikki syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat varmasti selvitetään ja asia tulee esitutkinnassa valmisteltua siten, että tarpeellinen todistelu voidaan oikeudenkäynnissä ottaa vastaan yhdellä kertaa.</p> <p>Syyteharkinnassa syyttäjä esitutkintamateriaalin perusteella harkitsee, onko asiassa syytteen nostamiseksi vaadittavia ”todennäköisiä syitä” rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Kynnys syytteen nostamiselle on huomattavasti korkeampi kuin esitutkinnan aloittamisen ”syytä epäillä”. Syyttäjä voi vielä tässä vaiheessa määrätä suoritettavaksi lisätutkimuksia.</p> <p>Mikäli syyttäjä katsoo näytön riittävän, hän tekee oikeudelle kirjallisen haastehakemuksen, joka sisältää syytteen jutussa. Ellei näyttö riitä, syyttäjä laatii kirjallisen, perustellun päätöksen syyttämättä jättämisestä.</p>
<p>Oikeudenkäynti</p>	<p>Käräjäoikeus määrää oikeudenkäynnin ajankohdan ja kutsuu paikalle tarvittavat henkilöt. Oikeudenkäynti tapahtuu pääsäännön mukaan rikoksen tekopaikan tuomioistuimessa. Oikeudenkäytössä lähtökohtana on julkisuus. Laissa määritellyissä tapauksissa tuomioistuin voi kuitenkin määrätä asian käsiteltäväksi yleisöltä suljetuin ovin ja aineiston pidettäväksi salassa.</p>

	<p>Esimerkiksi seksuaalirikosten ollessa kyseessä näin yleensä myös tapahtuu.</p> <p>Oikeudenkäynti on järjestetty välittömäksi, suulliseksi ja keskitetyksi. Tällä tarkoitetaan, että samat, asian ratkaisevat tuomarit ovat läsnä koko käsittelyn ajan, ainoastaan suullisesti oikeudessa esitetty aineisto otetaan huomioon ja juttu pyritään käsittelemään yhtäjaksoisesti loppuun. Tärkeitä periaatteita ovat myös syyttämismenetelmä ja kuulemisperiaate. Syyttäjän tehtävänä on ajaa juttunsa, eikä tuomioistuin voi perustaa tuomiotaan mihinkään sellaiseen seikkaan, mihin syyttäjä ei nimenomaan ole vedonnut. Esitetyistä väitteistä ja vaatimuksista on kuultava jutun kaikkia osapuolia.</p>
<p>Oikeudenkäynnin vaiheet</p>	<p>Tuomioistuimen todettua paikalla olijat ja varmistettua, ettei aloittamiselle ole mitään esteitä, etenee oikeudenkäynti seuraavien päävaiheiden mukaisesti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Syyttäjän syyte ja muut vaatimukset. 2. Asianomistajan (uhrin) vaatimukset. 3. Vastajan eli epäillyn lyhyt kannanotto vaatimuksiin. 4. Syyttäjän avauspuheenvuoro (asian tarkempi esittely). 5. Asianomistajan ja vastajan avauspuheenvuorot. 6. Näytön esittäminen (todistelu). 7. Asianosaisten loppupuheenvuorot. 8. Keskustelu seuraamuksista. <p>Kun nämä vaiheet on käyty loppuun, jää tuomioistuin harkitsemaan päätöstään, joka annetaan joko samassa oikeudenkäyntitilaisuudessa tai (vaativimmissa asioissa yleensä) noin viikon parin valmisteluajan jälkeen.</p> <p>Langettava päätös edellyttää, ettei syyttäjän esittämä näyttö ole jättänyt tuomioistuimen jäsenille mitään järkevää epäilyä syytetyn syyllisyydestä. Kynnys on jälleen selvästi korkeampi kuin edellisessä rikosprosessin portaassa.</p>

	<p>Oikeudenkäynnissä (tai muissakaan rikosprosessin vaiheissa) vastaajalla ei ole mitään velvollisuutta pysyä totuudessa ja hänellä on oikeus kokonaan vaietakin.</p> <p>Asianomistajalla puolestaan on niin sanottu negatiivinen totuusvelvollisuus. Tämä tarkoittaa, että hänellä ei ole velvollisuutta kertoa mitään eikä hänen myöskään tarvitse vastata esitettyihin kysymyksiin. Puhuessaan hänellä on kuitenkin velvollisuus pysyä totuudessa.</p> <p>Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu epäillyn mahdollisuus esittää kysymyksiä henkilöille, jotka kertovat hänen syyllisyydestään. Koska pienen lapsen henkilökohtainen kuuleminen oikeussalissa on yleensä mahdotonta eikä epäillyn kyselyoikeutta voida siten toteuttaa oikeudenkäynnissä, tulee tästä epäillyn oikeudesta huolehtia (esitutkintalain 39a §:n mukaisin menettelyin) jo esitutkintavaiheessa</p>
Johtopäätökset	<p>Tuomioistuimen tehtävä on lopulta arvioida todistajankertomusten näyttöarvo vapaan todistusharkinnan mukaisesti sekä, harkittuaan kaikkia asiassa esille tuotuja seikkoja, tehdä niistä lopulliset johtopäätökset.</p>
Avustajan käyttö oikeudessa	<p>Lähtökohtaisesti asianomistajalla on oikeus oikeudenkäyntiavustajaan (ROL 2 luku), jonka palkkio maksetaan valtion varoista, kun kyseessä on RL 20 luvussa tarkoitettu siveellisyysrikos (esim. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) tai rikoslain 21 luvun 1-6 §:ssä tarkoitettu henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos. Vaihtoehtoisesti voidaan asianomistajalle määrätä tukihenkilö, mikäli hän ei esitä oikeudessa vaatimuksia.</p> <p>Lapsen ollessa asianomistajana on hänellä pääsääntöisesti oikeus avustajaan, jonka palkkio maksetaan valtion varoista.</p>

OSA 2: LAPSEN JA PERHEEN TUKEA

6 MITEN LASTA JA PERHETTÄ TUETAAN

6.1 Hoidon ja tuen tarpeen arviointi

Traumatisoiva tapahtuma on mikä tahansa yksilön kokema uhkaava tilanne, joka aiheuttaa voimakkaan reaktion ja häiritsee normaalia elämää. Trauma määritellään fyysiseksi tai psyykkiseksi vaurioksi tai haavaksi. Ihminen voi traumatisoitua myös esim. perheväkivaltatilanteissa, joissa ei itse ole joutunut väkivallan kohteeksi, mutta on joutunut seuraamaan väkivaltaisia tapahtumia sivusta.

Traumaattinen kriisi on henkinen tila, jossa ulkoinen tilanne uhkaa ihmisen olemassaoloa, sosiaalista identiteettiä tai estää ihmistä saamasta tarpeensa tyydytetyksi. Seurauksena on tunne tilanteen hallinnan menettämisestä ja olemassa olevien selviytymiskeinojen riittämättömyydestä.

Ihmiset toipuvat kriiseistä eri tavoin ja tarvitsevat erilaisia keinoja avukseen. Keskeistä kriisistä selviytymisessä on, että tapahtuneesta voi puhua. Puhumisen lisäksi erilainen toiminta, mielikuvat ja ajatukset kokoavat kriisin särkemää itseluottamusta ja vahvistavat uskoa selviytymiseen. (Huhtalo-Kuhanen-Pyykkö 2003)

Perheväkivaltaa sivusta seurannut tai kaltoin kohtelun kohteeksi joutunut lapsi tai nuori on kokenut traumatisoivan tapahtuman. Hän tarvitsee apua joko akuuttiin tai pitkään jatkuneeseen kriisiin. Lapsen ja nuoren avuntarvetta ja auttamistapaa arvioitaessa tulee ottaa huomioon paitsi kaltoin kohtelun intensiteetti ja kesto, myös lapsen persoonallisuus, aikaisemmat kokemukset, ihmissuhteiden laatu, mahdollisuus korjaaviin kokemuksiin sekä ympäristön tarjoama tuki. (Holmberg 2000)

Lapsen, nuoren ja perheen hoidon ja tuen tarpeen arviointia tekevät ne työntekijät, jotka työskentelevät heidän kanssaan. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on pitää huolta siitä, että lapsen ja perheen hoidon ja tuen tarve on arvioitu ja se järjestetään tarpeen mukaan. Hoidon ja tuen tarpeen arviointia varten sosiaalityöntekijä voi pyytää konsultaatiota tai lausuntoa esim. perheneuvolasta tai lasten- ja nuortenpsykiatrian asiantuntijoilta, ja perhe voidaan ohjata hoitoa antavien tahojen asiakkaaksi.

6.2 Kriisihoito

Kaltoin kohtelua kokenut tai väkivaltaa sivusta katsonut lapsi tarvitsee usein kriisiapua esimerkiksi psykososiaalisen tuen muodossa. Kriisiapua voi antaa lapsen kanssa työtä tekevä työntekijä tai ammattiauttaja. Kriisiapua voi antaa myös lapselle tai nuorelle läheinen henkilö, joka itse ei ole akuutissa kriisissä.

Kriisiapu on ”ensiapu”, jolla voi olla pitkäaikaisia myönteisiä vaikutuksia. Kun lapseen kiinnitetään huomiota ja hänen kokemuksiinsa ja suruunsa suhtaudutaan vakavasti, hän saa luvan tunteisiinsa ja pahaan oloonsa. Lapselle tulee kokemus, että on oikein pyytää apua, turvaa ja lohtua aikuisilta, eikä väkivallan taakkaa tarvitse kantaa yksin. Onnistunut ensiapu helpottaa lasta myös jatkossa luottamaan aikuiselta saamaan apuun. (Holmberg 2000)

Kun työskentelet väkivaltaa kokeneen lapsen kanssa, kriisiavussa on hyvä huomioida seuraavia asioita:

- Anna lapselle tilaisuus kahdenkeskiseen aikaan kanssasi.
- Huomioi lasta erityisesti ja mahdollista keskustelun syntyminen.
- Pyri olemaan läsnä ja kuuntelemaan, mitä lapsi haluaa kertoa.
- Kerro lapselle, että hänestä pidetään huolta ja että aikuiset hoitavat asiaa.
- Puhu tilanteesta totuudenmukaisesti ottaen huomioon lapsen kehitystaso.
- Piirrä, askartele tai leiki lapsen kanssa. Piirtäminen traumatisoivan tapahtuman jälkeen auttaa lasta purkamaan tilanteen tuomaa stressiä.
- Kerro lapselle, että väkivalta ei ole oikein.
- Anna lapsen levätä ja kerätä voimia.
- Anna lapselle tilaa ja aikaa työstää tapahtunutta turvallisessa ympäristössä leikin ja arkirutiinien kanssa.
- Usko aina lasta, jos hän kertoo kaltoin kohtelusta tai pyytää sinulta apua
- Kerro, että väkivalta ei ole koskaan lapsen syy.
- Pidä huolta siitä, että lasta ei kaltoin kohteluasian hoidossa unohdeta.
- Tue ja vahvista lapsen omia lähiverkostoja toimimaan edellä olevien periaatteiden mukaisesti lapsen tukena.

Lisätietoa perheväkivallan käsittelemiseen liittyvistä perusteista, mahdollisuuksista ja menetelmistä löytyy mm. Tiina Holmbergin kirjasta Lapset ja väkivalta.

6.3 Lapsen ja perheen tuki tutkimusprosessin aikana

Kun epäily lapsen kaltoin kohtelusta on tullut ilmi ja asiasta on tehty tutkintapyyntö poliisille, käynnistyy asiassa rikosprosessi. Tämän prosessin aikana selvitetään, onko lapsi joutunut rikoksen uhriksi. Ennen tämän tutkimusprosessin valmistumista ei tule aloittaa lapsen mahdollisesti tarvitsemaa terapiaa eikä antaa suosituksia lapsen huollon määräämisestä kuin väliaikaisesti. Lapsi ja perhe voi olla kuitenkin erityisen tuen tarpeessa ja sitä on yhdessä arvioitava.

Lapsen ja perheen kanssa työskentelevä lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi lapsen ja perheen tuen tarpeen yhteistyössä muiden lapsen ja perheen tilanteen tuntevien työntekijöiden kanssa.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi konsultoida myös Porvoon kaupungin lastensuojelun asiantuntijaryhmää. Moniammatilliseen lastensuojelun asiantuntijaryhmään kuuluvat puheenjohtajana lapsiperheiden sosiaalityön päällikkö ja jäsenenä johtava sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, ylilääkäri, psykologi ja lakimies sekä koulukuraattori. Ryhmä arvioi, millaista

tukea lapsi ja perhe tarvitsevat tutkimusprosessin aikana ja miten tuki olisi hyvä järjestää. Myös lapsen turvallisuus ja huostaanoton tarve arvioidaan.

Lapsen kannalta on tärkeää, että hänen lähipiirinsä pysyy tasapainoisena ja että hänelle tutut arkiritiinit säilyvät. Lasta voidaan auttaa tutkimusprosessin aikana antamalla tukea lapsen vanhemmalle tai perheelle, jonka kanssa lapsi asuu. Mikäli kaltoin kohtelu on tapahtunut perheen ulkopuolisen tekijän toimesta, vanhempien lapselle antama tuki on tärkeää. Vanhempien kanssa keskustellaan tilanteesta ja sen aiheuttamista tunteista ja pyritään tukemaan vanhempia toimimaan lapsensa tukena prosessin aikana. Vanhempien kanssa pohditaan, miten lapsen arki on hyvä järjestää niin, että se on lapselle turvallista ja hyvinvointia tukevaa.

Tilanteissa, joissa kaltoin kohtelusta epäillään lapsen perheenjäsentä, on arvioitava vanhempien kyky tukea ja turvata lapsen tilanne. Myös mahdollisten lastensuojelullisten tukitoimien tarpeellisuus on arvioitava. Lastensuojelulliset tukitoimet on esitelty tarkemmin kohdassa 7.1.

6.4 Lapsen ja perheen hoito ja tuki tutkimusprosessin jälkeen

Lapsen hoito

Kun kaltoinkohteluun liittyvä tutkimusprosessi on loppunut, on tärkeää arvioida uudelleen lapsen ja perheen tuen tarve. Hoidon tarpeen arviointi tulee tehdä aina tapauskohtaisesti.

Seksuaalisesti hyväksikäytetty tai pahoinpidelty lapsi tai nuori voidaan ohjata saamaan yksilöterapiaa. Yksilöterapian muodot ja menetelmät voivat vaihdella lapsen tilanteen ja iän mukaan.

Kaltoinkohtelun traumatisoiman lapsen voi ohjata väkivaltaa kokeneiden lasten vertaisryhmiin. Ryhmässä lapsi voi keskustelun, toiminnallisuuden, kertomusten, kuvallisen ilmaisun ja draaman avulla käsitellä kokemiaan asioita turvallisessa ympäristössä samanlaisia asioita kokeneiden lasten kanssa. Ryhmä antaa mahdollisuuden myönteisiin kokemuksiin.

Lapsi ja nuori voi saada myös fokuoitua kriisiterapiaa tai pitkäkestoista post-traumaterapiaa, jos hän kärsii traumaperäisestä stressireaktiosta.

Lasten ja nuorten yksilö- tai ryhmäterapian rinnalla voi vanhemmille olla omat tukikäynnit tai vertaisryhmät.

Perheen muiden jäsenten hoito

Perheen muiden jäsenten tuen ja hoidon tarve on arvioitava. Mahdollisten syyllisyydentunteiden ja ahdistuksen työstäminen voi olla tarpeen.

Perheen jäseniä voidaan tavata erilaisissa kokoonpanoissa ja eri vaiheissa. Hoitomuotoja voivat olla yksilöterapiat tai erilaiset ryhmäterapiat tai vertaistukiryhmät.

7 MISTÄ TUKEA JA HOITOA VOI SAADA

7.1 Lastensuojelulliset tukitoimet

Sosiaalityöntekijän ensisijaisia työskentelytapoja ovat keskustelut, ohjaus ja neuvonta. Perheen kanssa etsitään yhdessä ratkaisua ongelmiin ja mietitään, mitä palveluja perhe voi käyttää. Tarvittaessa sovitaan myös lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteiden aloittamisesta. Lapsen kaltoin kohteluasiassa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi perheen ja muiden viranomaisten kanssa, millaista tukea ja hoitoa lapsi ja hänen perheensä voisi tarvita.

Lastensuojeluasian tultua vireille lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä selvittää lapsen lastensuojelutarpeen (lastensuojelulaki 26–27 §). Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma (lastensuojelulaki 30 §), johon kirjataan mm. tukitoimet, työskentelyn tavoitteet ja kesto.

Avohuollon tukitoimet

Tukihenkilö tai perhe	Tukihenkilö auttaa lasta, nuorta tai perhettä tai lapsi käy tukiperheessä esim. viikonloppuisin.
Perhetyö	Kunnallinen perhetyöntekijä auttaa arjen sujumisessa ja tukee vanhempia lasten kasvatuksessa perheen omassa kodissa.
Lastenhoidon järjestäminen	Lapselle järjestetään päivähoitopaikka /iltapäiväkerho tai perhettä ohjataan hakemaan itse lastenhoitoapua. Päivähoidon ollessa avohuollon tukitoimi, tehdään lapsesta asiakassuunnitelma. (Liite 1)
Lapsen koulunkäynnin, harrastusten ja lomatoiminnan tukeminen taloudellisesti	Lasta voidaan tukea mm. koulutarvikkeiden hankinnassa ja harrastustoiminnassa, ja perhettä voidaan avustaa virkistystoimintaan osallistumisessa
Terapiapalvelut	Lapsi, nuori ja perhe voidaan ohjata esim. perheneuvolan palvelujen piiriin.
Toimeentulotuki	Perheelle voidaan myöntää toimeentulotukea lastensuojelullisin perustein.
Erilaisten yhteisöjen palvelut ja vertaistuki	Useilla järjestöillä, projekteilla ja seurakunnilla on lapsiperheille suunnattua tukitoimintaa. Lisäksi on erityisryhmille tarkoitettuja palveluja, mm. yksinhuoltajille ja maahanmuuttajille
Psykososiaalista tukea ostopalveluina	Lastensuojelun ostopalvelujen avulla tuetaan kotona asuvaa lasta ja hänen perhettään. Avotyön aloittamisesta sovitaan lapsiperheiden sosiaalityön tiimissä.
Perhekuntoutus	Perhekuntoutukseen osallistuu lapsi yhdessä

	vanhempansa kanssa. Kysymys on sijoituksesta avohuollon tukitoimena (37 §).
Avohuollon sijoitus	Lapsi voidaan sijoittaa yksin lyhytaikaisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti, jos huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi siihen suostuvat ja jos huostaanoton edellytykset eivät täyty. Sijoituksen tarvetta ja kestoa on arvioitava 3 kk välein. (37 § 2 mom.).
Lapsen edunvalvonta esitutkinnassa ja oikeudessa	Lasten ja nuorten edustaja on läsnä alle 18-vuotiaan nuoren poliisikuulustelussa ja mahdollisuuksien mukaan myös tuomioistuinkäsittelyssä. Poliisilaitokselle sijoitettu ohjaaja esittää oman näkemyksensä nuoren teosta, lastensuojelun tukitoimien käyttömahdollisuuksista ja mahdollisen rangaistuksen vaikutuksesta nuoren kasvuun ja kehitykseen.

Kiireellinen sijoitus

Lapsi sijoitetaan kiireellisesti, jos hän on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa (38 §). Ennen päätöksentekoa on selvitettävä asiaan osallisten mielipide, ellei selvittämisestä aiheudu viivästymistä, josta on haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle (39 a §).

Kiireellinen sijoitus voi kestää 30 vrk ja jatkopäätöksellä enintään 30 vrk (yht. 60 vrk sijoituksen alkamisesta lukien). Jatkopäätöksen edellytyksenä on huostaanoton tarpeen selvittämiseksi ja välttämättömien lisäselvitysten saamiseksi tarvittava lisäaika sekä lapsen edun toteutuminen. Tänä aikana on tehtävä joko viranhaltijapäätös huostaanotosta (huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostuessa) tai hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle (huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen vastustaessa).

Kun peruste kiireelliselle sijoitukselle on lakannut tai sijoitus rauennut, sosiaalityöntekijä tekee päätöksen kiireellisen sijoituksen lopettamisesta.

Kiireellinen sijoitus raukeaa, jos hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus antaa huostaanottoa tai sijaishuoltoa käsitellessään väliaikaista määräystä tai huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskevan päätöksen. (39 §)

Väliaikaisen määräyksen (83 §) hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus voi antaa joko omasta aloitteestaan tai lapsen, vanhemman tai huoltajan vaatimuksesta. Väliaikainen määräys koskee lapsen olinpaikkaa ja lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä huostaanotto- tai sijaishuoltoasiaa koskevan tuomioistuinkäsittelyn aikana.

Huostaanotto

Jos avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä ja jos huostaanoton muutkin edellytykset täyttyvät, aloitetaan lapsen huostaanoton valmistelu.

Lastensuojelulain (40 §) mukaan lapsi on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos

1. puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai

2. lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä,

tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään

ja jos 1. avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja

2. sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

Lapsen sijoittamisesta sijaishuoltoon päätetään huostaanoton yhteydessä.

Sijaishuoltopaikka voi olla sijaisperhe, perhetukikeskus, ammatillinen perhekoti tai muu lastensuojelulaitos (49 §).

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevat asiat yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Valmistelutyön tukena tulee olla käytettävissä oikeudellista ja muuta lastensuojelun toteuttamisessa tarvittavaa asiantuntemusta. (41 §)

Lasta ja vanhempia sekä muita asiaan osallisia kuullaan (42 §) ja heidän mielipiteensä otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon. Lapsen mielipide selvitetään ja 12 vuotta täyttänyttä lasta kuullaan (20 §). Jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta huostaanottoa, päätöksen tekee lapsiperhetyön päällikkö. Lapsi voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa sijaishuoltoon ilman asianosaisten suostumusta. Tällöin asian ratkaisee Helsingin hallinto-oikeus. (43 §) Tarvittaessa lapsen yhteydenpitoa esimerkiksi kaltoinkohtelusta epäiltyyn voidaan rajoittaa. (62–63 §).

7.2 Perheneuvola

Perheneuvolan asiakastyö

Perheneuvola tukee 0–18-vuotiaita lapsia, nuoria ja heidän perheitään erilaisissa elämäntilanteissa. Perheneuvolassa työskentelee sosiaalityöntekijöitä, psykologeja, sairaanhoitaja ja toimistosihteeri. Palvelut ovat maksuttomia ja luottamuksellisia.

Ota yhteyttä perheneuvolaan kun

haluat keskustella lapsesi kehityksestä tai kasvatuksesta

olet huolissasi lapsesi käyttäytymisestä, mielialasta tai muusta tunne-elämään liittyvästä asiasta

lapsellasi on pulmia päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa

kotona on ristiriitoja, joihin toivot selvittelyapua

perheessä harkitaan eroa tai perheenjäsenet tarvitsevat tukea erosta selviytymiseen

perheesi tarvitsee apua kriisistä tai vaikeasta tilanteesta selviytymiseen

Ajanvaraus ja puhelinneuvonta

Lähetettä ei tarvita, vaan voit ottaa yhteyttä puhelimitse. Toimistosihteeri ottaa vastaan ajanvarauksia maanantaista torstaihin klo 9–11 ja klo 13–14 ja perjantaina klo 9–11, puh. (019) 520 3290. Toimisto on avoinna arkipäivisin klo 9–15.

Konsultaatioajat perheneuvolan työntekijöille ovat maanantaisin klo 10-11 ja keskiviikosta perjantaihin klo 10-11. Toimistosihteeri ohjaa tällöin puhelut tarvittaessa päivystävälle työntekijälle.

Perheneuvola tarjoaa tukea, ohjausta ja neuvontaa sekä erilaisia tutkimuksia ja tukea antavia terapioida. Työskentely tapahtuu pääasiassa parityönä. Yksilö- ja perhekohtaisen työn lisäksi järjestetään ryhmätoimintaa ja tarjotaan konsultaatiota yhteistyötahoille.

Perheneuvola sijaitsee WSOY-talon k-siivessä, osoitteessa Linnankoskenkatu 32, 06100 Porvoo. Kulje Linnankoskenkadun puoleisesta portista sisäpihalle, ja mene sisälle ensimmäisestä ovesta vasemmalla. Sisällä on perheneuvolaan ohjaavia opasteita.

<http://www.porvoo.fi/sosiaalipalvelut/perheneuvola>

7.3 Nuorisopsykiatrian poliklinikka

Papinkatu 19, 5. kerros
06100 Porvoo
puh. 019 548 3840 (kanslia)
faksi 019 548 3841

Poliklinikalle hakeutuminen

1.Lähete

2.Walk in, torstaisin klo 14 – 16 (käynti ilman lähetettä)

3. Call in, keskiviikkoisin klo 12 – 13

Poliklinikka palvelee 13–19 vuoden ikäisiä nuoria sekä heidän vanhempiaan psykiatriseen tutkimukseen ja hoitoon liittyen. Henkilökuntaan kuuluu psykiatrian erikoislääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja osastonsihteerit. Poliklinikka tarjoaa psykiatrista, psykologista ja sosiaalista arviointia sekä hoitoa.

Käynnit ovat maksuttomia nuorille ja heidän vanhemmilleen.

Henkilökunnalla on salassapitovelvollisuus

7.4 Lastenpsykiatrian poliklinikka

Porvoon sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikka on erikoissairaanhoidon poliklinikka, jonne tullaan terveydenhuollon läheteellä. Sosiaalihuollon henkilöstö sekä oppilashuollon ja päivähoidon erityistyöntekijät voivat kirjoittaa lähetteen yhteistyössä perusterveydenhuollon kanssa.

Palvelemme 0-12-vuotiaita lapsia. Käynnit ovat perheelle maksuttomia. Loviisan poliklinikalla hoidetaan myös nuoria (13-18-vuotiaat).

Henkilökunnalla on vaitiolovelvollisuus.

Porvoon vastaanotto
klo 8.00–16.00, perjantaisin 8.00–15.00
Mannerheiminkatu 20 C 3. krs, 06100 PORVOO
puh. 019 548 21 (vaihde), 019 548 3701 (kanslia)
Porvoo, Askola

7.5 Järjestöt ja seurakunnat

Perhe voi hakea myös itse apua tai perhettä voidaan ohjata hakemaan apua porvoolaisilta palveluja tarjoavilta tahoilta.

Seurakunnat ja järjestöt tarjoavat tuki-, kriisi- ja terapiapalveluja asiakkaille.

www.porvoonseurakunnat.fi

www.om.fi (oikeusministeriö)

www.mll.fi (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

www.lskl.fi (lastensuojelun keskusliitto)

OSA 3: KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMINEN JA LAINSÄÄDÄNTÖ

8 LAPSEN KALTOINKOHTELUN MUODOT

Väkivallalla on monia muotoja, ja niissä on sekä aktiivinen että passiivinen puolensa. Yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien harjoittaman väkivallan lisäksi voidaan puhua myös rakenteellisesta väkivallasta, jolloin yhteiskunta tai sen osa rajoittaa lapsen kasvumahdollisuuksia.

Fyysinen väkivalta

Aktiivinen fyysinen väkivalta voi olla lyömistä, potkimista, palovamman tuottamista, hiuksista repimistä tai kuristamista. Karkeimmillaan pahoinpitely johtaa kuolemaan.

Passiivinen fyysinen väkivalta on hoidon laiminlyöntiä, esimerkiksi kun vauvan vaippaa ei vaihdeta päiväkausiin, kun lapselle ei anneta ruokaa koko viikonloppuna, hän joutuu jatkuvasti olemaan yksin kotona, hänet suljetaan pimeään komeroon tai jätetään tahallaan lasta pelottavien eläinten joukkoon.

Rajankäynti sen välillä, onko kysymyksessä satunnainen vahinko vai pahoinpitely, ei aina ole helppoa. Yhtenä kriteerinä voidaan käyttää sitä, onko ilmiö toistuva.

Lasten seksuaalinen riisto

Lapsen seksuaalisella riistolla tarkoitetaan kaikkia niitä ilmiöitä, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. On syytä korostaa, ettei lapsen seksuaaliseen riistoon pidä sekoittaa vanhempien osoittamaa tavanomaista hellyyttä lapsiaan kohtaan, kuten suukottelua ja hyväilyjä. Siihen ei liity seksuaaliselle hyväksikäytölle tunnusomaista salailua ja häpeää, eikä aikuinen tavoittele sillä seksuaalista mielihyvää.

Lapsen seksuaaliseen riistoon voidaan katsoa sisältyvän seuraavaa:

Pahoinpitely, joka kohdistuu lapsen sukupuolielimiin. Sukupuolielinten rituaalista silpomista pidetään Suomessa törkeänä pahoinpitelyinä.

Raiskaus tai sukupuoliyhteys tai sen yritys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Myös alle 18 vuotiaan nuoren taivuttaminen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalitekoon, jos hän on koulussa tai muussa laitoksessa tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen.

Muu lapsen ruumiillista koskemattomuutta loukkaava seksuaaliteko, esimerkiksi lapsen sukupuolielinten koskettelu.

Lapsen johdattaminen ikää ja kehitystasoa vastaamattomaan seksuaalikäyttäytymiseen kuten toisen henkilön sukupuolielinten kosketteluun tai muuhun seksuaaliseen tyydyttämiseen.

Lapsen altistaminen ikään ja kehitystasoon soveltumattomille seksuaalisille ärsykeille esimerkiksi saattamalla hänet seuraamaan yhdyntöjä, näyttämällä hänelle pornofilmejä tai -lehtiä.

Lapsipornografia ja lapsen käyttäminen esiintyjänä epäsiiveellisissä julkaisuissa, filmeissä tai tilaisuuksissa.

Seksin ostaminen alle 18-vuotiaalta, ja lapsen johdattaminen prostituutioon.

Kemiallinen väkivalta

Aktiivista kemiallista väkivaltaa on esimerkiksi se, että lapselle annetaan rauhoittavia lääkkeitä tai olutta, jotta hän nukkuisi eikä häiritsisi aikuisia. Yleensäkin päihteiden tai tarpeettomien lääkeaineiden yms. antaminen voidaan katsoa kemialliseksi väkivallaksi.

Passiivista kemiallista väkivaltaa taas on käänteisilmiö, eli ettei lapselle anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä tai ettei hänen tarvitsemaansa ruokavaliota noudateta. Rajanveto on toisinaan erittäin hankalaa, esimerkiksi silloin kun vanhemmat haluaisivat säästää sairasta lastaan lääkkeiden sivuvaikutuksilta. Tällöin joudutaan arvioimaan yrittävätkö vanhemmat todella ajatella lapsen parasta vai jättävätkö he välinpitämättömyyttään lapsen hoidotta.

Lääkkeitä saatetaan jättää huolimattomasti lasten ulottuville. Passiiviseksi kemialliseksi väkivallaksi voidaan katsoa myös lasta vaurioittava sikiöaikainen äidin alkoholin ja huumeiden käyttö, mitä ei kuitenkaan ole kriminalisoitu.

Psyykinen väkivalta

Aktiiviseksi psyykkiseksi väkivallaksi voidaan kutsua sitä, että lasta jatkuvasti moititaan, pelotellaan, nöyryytetään tai pilkataan. Hänen tekemisiään ja ajatuksiaan ei hyväksytä eikä ymmärretä, häntä nimitellään ja puhutellaan halveksivasti. Tällaisen kaltokin kohtelun vaikutukset lapsen kehitykseen ovat varsin tuhoisia.

Passiivista psyykkistä väkivaltaa on lapsen jättäminen täysin huomiotta. On "näkyttömiä lapsia", joilla ei ole paikkaa edes omassa perheessään, ei ehkä edes omaa vuodetta. Lapsella tai hänen teoillaan ei nähdä mitään arvoa, hänen saavutuksiaan väheksytään, hänen mielipidettään ei kysytä.

Rakenteellinen väkivalta

Aktiivista rakenteellista väkivaltaa on hierarkkisuus, kun joillain ihmisillä tai ryhmillä on oikeus määrällä ja alistaa muita heidän tarpeistaan, tunteistaan ja oikeuksistaan piittaamatta. Tällaista tapahtuu jatkuvasti kaikkialla yhteiskunnassa, kodeissa, työpaikoilla ja erilaisissa yhteisöissä.

Lapsiin kohdistuvana passiivisena rakenteellisena väkivaltana voidaan pitää yhteiskunnassa sellaisia säädöksiä, käytäntöjä ja normeja, joissa ei oteta huomioon lapsen oikeuksia ja kehitysmahdollisuuksia.

Sosioekonominen väkivalta

Sosioekonomista väkivaltaa on esimerkiksi se, että lapset kiristävät toisiltaan rahaa, likaavat vaatteita ja koulukirjoja, rikkovat polkupyörän ja estävät kotiin menon. Passiiviseksi

sosioekonomiseksi väkivallaksi voidaan kutsua heitteillejättöä, kun avuttomalle ihmiselle ei järjestetä asuntoa ja toimeentulomahdollisuuksia.

Nettirikoksia

Identiteettivarkauksia, virtuaalirikokset, koulu-uhkailmiöt, netissä tapahtuvat seksuaalirikokset.

8.1 Lapsen laiminlyönti

Fyysisessä laiminlyönnissä lapsi elää ympäristössä, jossa aikuiset eivät huomaa, ymmärrä tai puolusta hänen perustarpeitaan. Fyysinen laiminlyönti voi tarkoittaa sitä, ettei lapsi saa kasvunsa edellyttämää riittävää tai oikeaa ravitsemusta ja/tai että hän elää epähygieenisissä ja kylmissä olosuhteissa, joskus suoranaisten siivottomuuden keskellä. Laiminlyövä huoltaja voi myös jättää lapsen ilman aikuisen tukea, neuvontaa ja ohjausta oloihin, joissa lapsi ei voi selviytyä oman tietonsa, taitonsa ja kokemuksensa avulla (Söderholm 2004).

Emotionaalisessa laiminlyönnissä kaltoin kohtelun ulkoiset merkit usein puuttuvat. Emotionaalisessa puutteessa elävällä lapsella on vain niukasti tai ei lainkaan kokemuksia rakastetuksi tulemisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta. Vanhemmat eivät ole emotionaalisesti läsnä, vanhempien käsitys lapsesta on negatiivinen tai väärä, vuorovaikutus lapsen kanssa on epäjohtonmukaista ja lapsen ikään nähden epäasianmukaista, vanhemmat ovat kyvyttömiä tunnistamaan lapsen yksilöllisyyttä ja psykologisia rajoja. Lasta käytetään toteuttamaan äidin tai isän psykologisia tarpeita, tai huoltajalta puuttuu kyky erottaa lapsen todellisuus omista uskomuksistaan ja toivomuksistaan. Vanhemmat ovat siten kyvyttömiä turvaamaan lapsen sosiaalisia tarpeita ja sopeutumista. Vanhempien käyttäytyminen ja elämäntavat voivat johtaa myös siihen, että lapsi omaksuu ongelmallisen sosiaalisen käyttäytymisen (Söderholm 2004).

Yksi lapsen laiminlyönnin muoto on lapsen lääketieteellinen laiminlyönti, jossa mm. lasta ei viedä lääkärille, neuvolakäynnit laiminlyödään tai lapsi saatetaan viedä pois sairaalasta kesken tutkimusten (Söderholm 2004).

Lapsen koulutuksellinen laiminlyönti voi olla sitä, ettei lasta toimiteta kouluun tai lapsi itse kieltäytyy eri syistä menemästä sinne. Huoltajat saattavat suhtautua kielteisesti koulun ehdottamiin tukiratkaisuihin lapsen koulunkäynnin edistämiseksi. (Söderholm 2004)

8.2 Lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Rikoslain 21 luvun (5 §) mukaan pahoinpitelyllä tarkoitetaan joko ruumiillista väkivaltaa tai muuta kuin ruumiillista väkivaltaa, jolla vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan kipua tai saatetaan toinen tiedottomaan tai muuhun vastaavaantilaan. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Pahoinpitely on lievää (7 §), jos siihen sisältynyt väkivalta, ruumiillisen

koskemattomuuden loukkaus tai terveyden vahingoittaminen on vähäistä. Rangaistuksena on tällöin sakkoa.

Pahoinpitely on törkeää (6 §), jos siinä

- aiheutetaan vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai
- käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja
- rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Rangaistuksena on vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta

Jos jonkun henkilön huolimattomuus aiheuttaa ruumiinvamman tai sairauden, joka ei ole vähäinen, on kysymyksessä vammantuottamus (10 §). Rangaistuksena on sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Jos vammantuottamus aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella, on rangaistus törkeästä vammantuottamuksesta (11 §) sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Heitteillepanosta (14 §) on kysymys, jos henkilö/lapsi saatetaan tai jätetään

avuttomaan tilaan ja siten aiheutetaan vaaraa hänen hengelleen ja terveydelleen. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta kaksi vuotta.

Jos joku aiheuttaa lapsen kuoleman huolimattomuudellaan, kysymyksessä on kuolemantuottamus (8 §), josta rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Jos lapsen kuolema aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella ja jos rikos myös kokonaisuutena arvostellen on törkeä, on tekijä tuomittava törkeästä kuoleman-tuottamuksesta (9 §) vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Lapsen saattavat myös joutua henkirikosten uhriksi. Niiden eri muotoja ovat surma, tappo, murha ja lapsensurma. (Taskinen 2003)

8.3 Lapseen kohdistuvat seksuaalirikokset

Rikoslain (563/1998) 17. luvun ja 20. luvun uudistuksilla on parannettu lasten rikosoikeudellista suojaa. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Loukkaavana seksuaalisena tekona voidaan pitää myös lapseen kohdistuvia seksuaalisesti tunkeilevia tai loukkaavia puheita sekä pornon esittämistä lapselle.

Rikoslaisissa sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Määritelmää sovelletaan sekä tyttöihin että poikiin. (RL 20:10 §) Rangaistusten osalta on huomattava, että lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä samalla teolla saatetaan syyllistyä myös raiskaukseen, sukupuoliyhteyteen

pakottamiseen, pakottamiseen seksuaaliseen tekoon tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Jos tekijänä on lapsen biologinen vanhempi tai isovanhempi, tekoon soveltuu myös määritelmä sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken. Rangaistuksia kovennetaan vastaavasti.

Suomen lainsäädännössä on kriminalisoitu seuraavat lapsiin kohdistuvat seksuaaliteot. Ne ovat virallisen syytteen alaisia.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6 §)

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on:

- sukupuoliyhteys tai sen yritys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa
- lapsen sellainen koskettelu tai muu seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään
- lapsen saaminen ryhtymään em. tekoon.

Seksuaalinen teko vaihtelee lapsen ruumiillisen ja henkisen kypsyymisen mukaan. Teon ei kuitenkaan tarvitse merkitä lapsen fyysistä koskettamista, vaan hyväksikäytöksi katsotaan myös lapsen houkuttelemine esimerkiksi katsomaan masturbaatiota, sukupuoliyhdyntää tai niitä kuvaavia filmejä.

Rangaistuksena määrätään vankeutta enintään neljä vuotta.

Rikoslakia ei sovelleta nuorten keskinäiseen vapaaehtoiseen seurusteluun. Tekoa ei pidetä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jos molemmat osapuolet ovat suunnilleen samanikäisiä ja samalla kehitystasolla.

Lapsen suojaikärajana on kahdeksantoista vuotta, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden ja asuu samassa taloudessa. Tekoa pidetään yleensä samalla myös törkeänä.

Hyväksikäyttöä pidetään törkeänä (RL 20:7 §) kun

- kohteena on lapsi, jolle rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa hänen ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi
- rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla
- tekijänä on henkilö, johon lapsi erityisesti luottaa tai josta hän on erityisen riippuvainen ja
- rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Viittaus ikään ja kehitystasoon liittyy siihen, että lapselle aiheutuu seksuaalirikoksista yleensä sitä suurempi vahinko, mitä nuorempi ja kehittymättömämpi hän on. On kuitenkin vaikea määritellä selkeitä ikärajoja, ja asiaa joudutaankin harkitsemaan tapauskohtaisesti. Lapselle on erityisen vahingollista joutua sellaisen läheisen ihmisen hyväksikäyttämäksi, johon hänen tulisi voida turvautua. Tämä on omiaan aiheuttamaan vaikeita ristiriitoja ja pitkäaikaisia ongelmia.

Törkeän hyväksikäytön yritys on rangaistava.

Rangaistuksena määrätään vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta.

Seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:5 §)

Seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tekoa, jossa tekijä väärinkäyttää asemaansa taivuttamalla nuoren sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon.

Esimerkkeinä tästä ovat

- Sukupuoliyhteys kahdeksatoista (18) vuotta nuoremman henkilön kanssa, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alaisena taikka muussa niihin rinnasteisessa alisteisessa asemassa häneen
- Sukupuoliyhteys kahdeksatoista (18) vuotta nuoremman henkilön kanssa, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttämättömyytensä takia kyseenalaista.
- Sukupuoliyhteys henkilön kanssa, joka on tekijästä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta..

Kaksi viimeksi mainittua seksuaalisen hyväksikäytön kohtaa ovat ns. asianomistajarikoksia, joissa syyttäjä ei voi nostaa syytettä, ellei asianomistaja tee rikosilmoitusta tai ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Rangaistuksena määrätään sakkoa tai vankeutta enintään neljä vuotta.

Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken (RL 17:22 §)

Sukupuoliyhteys on kielletty oman lapsen tai tämän jälkeläisen kanssa, oman vanhemman tai isovanhemman kanssa sekä sisarusten kesken. Rangaistuksena määrätään sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Teosta ei tuomita lasta, joka on teon tapahtuessa ollut alle 18-vuotias eikä henkilöä, joka on pakotettu tai lainvastaisesti taivutettu sukupuoliyhteyteen. Jos tuomioistuimien katsoo, että samanaikaisesti on kysymyksessä lapsen (törkeä) hyväksikäyttö, tuomioon yhdistetään myös sitä koskeva rangaistus. Tämä rikoslain pykälä koskee inestiä, joka merkitsee kansainvälisessä kielenkäytössä sukupuoliyhteyttä biologisten lähisukulaisten kesken, olivatpa osapuolet lapsia tai aikuisia. Jokapäiväisessä kielenkäytössä inestin piiriin luetaan myös samaan kotitalouteen kuuluvat muutkin jäsenet (esim. vanhemman asemassa oleva isäpuoli). Psykologisesti se saattaa olla perusteltua, mutta tähän rikoslain pykälään ei sitä ole selvyyden vuoksi sisällytetty. Asia on kuitenkin otettu huomioon lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän hyväksikäytön säännöksissä.

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8 §)

Seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta henkilöltä on kriminalisoitu. Tällöin tarkoitetaan sukupuoliyhteyttä tai muuta seksuaalista tekoa, josta luvataan tai annetaan korvausta.

Rangaistuksena määrätään sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

(RL 17:19 §)

Lapsipornolla tarkoitetaan todellisuuden mukaista kuvaa, jossa esitetään alle 18-vuotiasta henkilöä tai henkilöä, jonka on perusteltua syytä olettaa olevan alle 18-vuotias, sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä tai muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Kysymyksessä voi olla valokuva, videonauha, elokuva tai muu kuvatalenne esimerkiksi internetissä.

Rangaistuksena määrätään sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Myös sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen on rangaistavaa. (RL 17:18 §)

8.4 Nettirikokset

Netti-identiteetti näyttölee yhä tärkeämpää roolia jokapäiväisessä elämässä ja sosiaalinen media on mahdollistanut täysin uusia tapoja tehdä ihmisen yksityisyyttä loukkaavia rikoksia. Virtuaalinen lähipoliisiryhmä on koontunut rikoksia, joita se on kohdannut

identiteettivarkaus

toiselle kuuluvaa sähköpostiosoitetta tai käyttäjätunnusta käytetty luvatta

deitti-ilmoitus nettiin kiusaamismielessä

alastonkuva/video laitettu nettiin

virtuaalirikokset esim. virtuaalihahmojen anastaminen

koulu-uhat netissä ja

netissä tapahtuvat seksuaalirikokset.

Lisää aiheesta löytyy ositteesta www.poliisi.fi/nettipoliisi

8.5 Psykkinen kaltoinkohtelu

Myös muut lasten kaltoinkohtelun muodot ovat vähintään yhtä haitallisia lapsen kokonaisehitykselle kuin rikoksiksi määritellyt teot. Näitä ovat mm. eriasteinen lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu sekä fyysisen ja psykkinen huolenpidon laiminlyönti. Esimerkiksi väkivallan näkeminen kotona on psykkinen vaikutuksiltaan lapselle samanlaista kuin lyönnit kohdistuisivat häneen itseensä. Koska laiminlyönnin määrittely on vaikeaa ja lapsen oireet ja löydökset epämääräisiä, myös puuttuminen on vaikeaa. Valitettavan usein laiminlyönnit käyvät ilmi vasta, kun lapsi tarvitsee apua oireiluunsa.

Varhainen puuttuminen laiminlyöntiin on yhtä tärkeää kuin rikosepäilyyn puuttuminen.

Lapsen kehitykselle vahingollinen kasvuympäristö;

- kotona esiintyy väkivaltaa tai sen uhkaa, jatkuvaa riitaa
- vanhempien välillä on vallan ja kontrollin tunnusmerkkejä
- lapset saavat kuljeskella yksin ulkona poikkeavina aikoina tai epätavallisissa paikoissa
- lapset ovat keskenään kotona epämääräisistä syistä, usein
- perheen arjesta puuttuvat rutiinit ja päiväjärjestys
- perheen ilmapiiri on labiili tai ailahteleva
- lapsi joutuu huolehtimaan vanhemmistaan tai sisaruksistaan
- perhe vaihtaa usein hoitopaikkaa, asuntoa, asuinkuntaa
- perhe eristäytyy
- perheen kotieläimiä kohdellaan väkivaltaisesti

Päihde- ja mielenterveysongelmaisessa perheessä lapsi elää olosuhteissa, joissa voi esiintyä monenlaisia edellä luettuja väkivallan muotoja.

9 LAPSEN KALTOINKOHTELUN TUNNISTAMINEN

9.1 Lapsen pahoinpitelyn tunnistaminen

Kun lapsella on fyysisiä vammoja, on työntekijöiden otettava aina huomioon myös pahoinpitelyn mahdollisuus. Pahoinpitelyepäily saattaa herätä

- lapsen tai jonkun muun henkilön kertomuksen perusteella
- työntekijän havaintojen perusteella
- esitiedoista tai vammojen laadusta
- kun vammat ja esitiedot eivät täsmää

Kohonnut riski lasten pahoinpitelyyn on havaittu henkilöillä, joilla on ongelmia, jotka voivat vähentää heidän kykyään hallita itse elämänsä. Lasten pahoinpitelyä esiintyy eniten perheissä, joissa on vanhempien välistä väkivaltaa, vanhemmat käyttävät runsaasti päihteitä tai vanhemmilla on mielenterveysongelmia.

Pahoinpitelytutkimusten aloittamista suositellaan seuraavissa tapauksissa:

- Kaikki alle 1-vuotiaiden lasten luunmurtumat
- Kaikki alle 5-vuotiaiden kylkiluunmurtumat, olkaluun varren murtumat, lapaluun murtumat, nikamamurtumat
- Kaikki kallonmurtumat, joissa
 - on liitännäisenä kallonsisäinen vamma (aivoruhje, verenvuoto ym.)
 - murtumaraon leveys on enemmän kuin 1 mm
 - murtuma on pirstaleinen
 - murtuma on molemminpuolinen
 - murtuma sijaitsee kallon takaosassa
- Epäily imeväisen ravistelusta (nk. Shaken baby –oireyhtymä). Oireet voivat olla seuraavia: oksentelu, itkuisuus, huono syöminen, tajunnan tason häiriöt, hengityskatkokset, kohtausoireet ja jäykistely.
- Kaikki tarkkarajaiset tai kuuman esineen aiheuttamat palovammat
- Jos mustelmia on paljon ja ne sijaitsevat muualla kuin säärissä, reisissä, kyynärvarsissa tai otsassa
- Kaikki muutkin kaikenikäisten lasten murtumat ja vammat, joissa esitietojen ja vammalöydöksen kesken on ristiriita tai joissa pahoinpitelytausta on mahdollinen

Epäiltäessä pahoinpitelyä lapsi lähetetään Hus Porvoon sairaalan lastentautienpäivystykseen, jossa on tarvittava asiantuntemus ja kokemus epäilyjen selvittämiseksi. Pääsääntöisesti lapsi tulee ottaa sairaalaan osastohoitoon.

Vammojen alkuperän selvittämiseksi pahoinpitelyepäilyissä on syytä paneutua tavallistakin tarkemmin erotusdiagnostiikkaan. Selvityksen jälkeen laaditaan epikriisi, jossa sairaalaan otton syy ilmaistaan selkeästi ja jossa otetaan kantaa siihen, onko syytä epäillä pahoinpitelyn tapahtuneen.

9.2 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily voi herätä joko lapsen kertomuksesta tai läheisen aikuisen huolena hänen oireistaan tai muusta hyvinvoinnistaan. Joskus hyväksikäyttöepäily tulee esille lapsen jonkin muun tutkimuksen yhteydessä.

Lapsi itse kertoo hyväksikäytöstä

Lapset eivät kerro oma-aloitteisesti hyväksikäytöstä helposti. Joskus lapsi saattaa kertoa vihjeitä tapahtuneesta joko vahingossa tai uskoutuen jollekin aikuiselle silloin, kun ahdistus kohoaa riittävän suureksi. Lapsi saattaa kertoa tapahtumasta vain osan tai viitaten johonkin hirveään salaisuuteen. Hän saattaa myös joskus peruuttaa kertomuksensa jostakin syystä. Lapsen

kertomiin asioihin tulee suhtautua vakavasti, mutta aina on kuitenkin arvioitava kertomuksen luotettavuus. Riitatilanteissa lasta on voitu pyytää kertomaan asioita aikuisen toivomalla tavalla tai aikuiset ovat voineet käsittää lapsen kertoman väärin.

Lapsen auttamisen ja tapauksen selvittämisen kannalta on olennaista, että aikuinen, jolle hän mahdollisesti uskoutuu, pysyy rauhallisena ja suhtautuu asiallisesti lapsen kertomaan. Lasta ei tule pakottaa kertomaan mitään eikä häntä tule ahdistella kysymyksillä. Tärkeää on kirjoittaa muistiin, mitä lapsi kertoo ja mitä häneltä on kysytty. Kysyjän on käytettävä avoimia kysymyksiä, ei johdattelevia. Lapsen vastausten arviointi edellyttää hänelle esitettyjen kysymysten tietämistä. Mikäli mahdollista, keskustelu olisi syytä nauhoittaa.

Kun lapsi on itse kertonut asiasta, tehdään asiasta heti lastensuojeluilmoitus. Mikäli epäilty hyväksikäyttö on tapahtunut viikon sisällä, viranomaisten tulee tehdä asiasta kiireellisesti rikosilmoitus, sillä poliisin tulee voida akuuteissa tapauksissa kerätä esitutkintaan tarvittava näyttö tapahtumapaikalta välittömästi.

Lapsen käytös ja oireet viestittävät ongelmasta

Epäily hyväksikäytöstä voi herätä lapsen käytöksen tai oireiden perusteella. Lapsella voi olla erilaisia fyysisiä merkkejä tai hän on levoton tai yliseksuaalinen. Jotkut lapset voivat olla täysin oireettomia. Toisaalta on hyvä muistaa että lapsien erilainen oireilu on hyvin yleistä ilman, että taustalla olisi hyväksikäyttöä.

Tavallisesti käytösoireita havaitsevat päiväkotien ja koulun työntekijät sekä lastensuojelun työntekijät. Omien havaintojen testaamiseksi työntekijät voivat toimia seuraavasti:

- Tarkkaillaan lasta viikon tai parin ajan, Pidetään huolellista päiväkirjaa lapsen käyttäytymisestä (esim. ”positiiviset, myönteisestä kehityksestä viestittävät asiat” ja ”huolestuttavat asiat”). Keskustellaan lapsen kanssa hänen tunnelmistaan, mahdollisista vaikeuksistaan, ystävyyssuhteistaan ja kotioloistaan mahdollisimman hienotunteisesti ja ystävällisesti.
- Keskustellaan asiasta työtovereiden kanssa. Järjestetään neuvottelu, johon osallistuu kaksi tai useampia lapsen tuntevia henkilöitä omalta työpaikalta tai yhteistyötahoilta. Neuvottelussa kootaan yhteen eri henkilöiden havainnot ja arvioidaan, onko aihetta jatkotoimenpiteisiin. Mikäli tilanne sitä vaatii, päätetään, kuka ottaa päävastuun asian eteenpäinviemisestä.

Jos seurannan jälkeen tilanne jatkuu samana tai pahenee, on syytä keskustella vanhempien kanssa siitä, että lapsen tilanne herättää työntekijöissä huolta. Perhe on hyvä ohjata esim. perheneuvolaan tai terveydenhuollon palvelujen piiriin. Tarvittaessa on syytä ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin. Kun huoli herää lapsen oireiden perusteella on hyvä puhua vanhemmille vain huolestuttavista oireista eikä hyväksikäyttöepäilystä.

Mikäli on perusteltu syy epäillä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, tehdään asiassa lastensuojeluilmoitus. Sosiaaliviranomaiset tekevät ilmoituksen perusteella asiasta tutkintapyynnön poliisille. Ilmoituksen vastaanottanut sosiaalityöntekijä ilmoittaa lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä lapsen huoltajille.

Aikuinen päättelee hyväksikäytön tapahtuneen

Lapsen läheiset sukulaiset tai tuttavat voivat havaita lapsen pahasta olostaan kertovaa oirehdintaa. He saattavat kertoa asiasta työntekijälle. Mikäli he kertovat asiasta esim. päiväkodin, koulun tai

neuvolan työntekijälle, tulee heitä rohkaista olemaan asiasta yhteydessä lastensuojeluviranomaisiin.

Kaikkiin epäilyihin on syytä suhtautua vakavasti, ja kaikki ilmoitukset ja epäilyt on syytä arvioida. Yleensä selvitys aloitetaan tarkkailemalla lasta esim. päiväkodissa tai koulussa ja keräämällä tietoja lapsen olosuhteista. Maltillinen toiminta on tärkeää, jotta voidaan varmistaa, ettei lapsen sanoja ylitulkita tai tehdä nopeita päätelmiä yksittäisistä oireista.

Mikäli työntekijä arvioi, että aikuisen kertoman perusteella on syytä epäillä hyväksikäytön tapahtuneen, tekee hän asiasta lastensuojeluilmoituksen sosiaaliviranomaiselle.

Hyväksikäyttöepäily tulee esille muiden tutkimusten yhteydessä

Lapsen ollessa tutkimuksissa tai hoidossa esim. perheneuvolassa, lastensuojelussa tai sairaalassa muiden asioiden vuoksi, voi esiin tulla myös seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen epäily. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää pyrkiä säilyttämään vanhempien luottamus työntekijöihin. On hyvä saada useamman työntekijän kokonaisarvio ja luetteloida tosiasiat, jotta voidaan varmistaa, ettei lasta tutkinut työntekijä ole tehnyt ylitulkintoja. Tämän jälkeen hyväksikäyttöepäilystä tehdään lastensuojeluilmoitus, ja sosiaaliviranomainen tekee asiasta tutkintapyynnön poliisille.

Pedofiliarikosten selvittäminen

Pedofiilin toiminta saattaa paljastua usein siten, että yksi lapsi kertoo asiasta aikuiselle tai toiselle lapselle, joka kertoo asiasta jollekin aikuiselle. Pedofiilien toiminnan selvittäminen kuuluu poliisin toimialaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikat saattavat joutua arvioimaan lapsen hoidon ja suojelun tarvetta sekä myöhemmin järjestämään hoitoa ja tukea lapselle ja hänen perheelleen.

Hyväksikäyttäjä tai epäilty ilmoittaa itse tapahtuneesta

Hyväksikäyttäjät ilmoittavat joskus itse tapahtuneesta jollekin läheiselle tai viranomaiselle. Joskus myös väärin syytetty henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen jouduttaakseen asian käsittelyä, koska hän haluaa osoittaa tutkimuksissa syyttömyytensä.

Sosiaali- ja terveydenhuollolla ei ole näissä tapauksissa itsenäistä roolia. Esitutkinnan johtaja saattaa pyytää tietoja tapauksesta, mikäli kyseinen henkilö tai hyväksikäytetyksi epäilty lapsi on tutkittu sosiaali- tai terveydenhuollon toimipaikassa. Salassapitovelvollisuus esitutkinnassa on sama kuin oikeudenkäynnissä.

Huolta herättäviä oireita

On syytä painottaa, että eri maissa tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että raskautta lukuun ottamatta mikään yksittäinen oire ei sinänsä ole osoitus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Asia tulee aina selvittää kokonaisuudessaan.

Seuraavia oireita esiintyy myös muissa ongelmatilanteissa, mutta ne antavat aina aiheutta asioiden selvittämiseen:

Fyysiset havainnot

Usein lapsesta ei löydy mitään fyysisiä merkkejä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ulkoisissa tutkimuksissa voidaan akuuteissa tilanteissa kuitenkin löytää esim.

- Mustelmia sukupuolielimissä, rinnoissa, anaalialueella, reiden sisäpinnalla, käsivarsissa tai selässä.
- Turvotusta, mustelmia, nirhaumia tai haavaumia sukupuolielimissä tai anaalialueella
- Spermajälkiä, sylkeä
- Kuituja, karvoja
- Repeytyneitä vaatteita
- Sukupuolitauti
- Raskaus

Lapsella voi olla mustelmia, ruhjeita, haavoja, joiden syistä hän itse tai vanhemmat antavat epämääräisiä tai vältteleviä selityksiä, jotka eivät sovi yhteen vammojen kanssa. (Ks. myös kohta 10.2. Lapsen pahoinpitelyn tunnistaminen). Oireellista voi olla myös, että vanhemmat vähättelevät lapsen vammoja, antavat niistä vastahakoisesti selityksiä ja viivyttävät avun hakemisessa.

Psykosomaattiset oireet

Lapsilla voi olla erilaisia psykosomaattisia oireita, jotka voivat mennä ohitse itsestään. Mikäli oireet ovat vaikeita tai pysyviä tai äkillisesti erittäin rajuja, on aina tarve tutkimuksille. Syyt voivat olla monenlaisia eikä psykosomaattisesta oireesta yksinään voi tehdä johtopäätöstä, että lapsi olisi hyväksikäytetty. Mikäli lapsella on pysyviä ja vaikeita syömisvaikeuksia, unihäiriöitä, vatsakipuja tai tuhrimista, voi yhtenä mahdollisuutena kuitenkin pohtia myös hyväksikäyttöä.

Käyttöoireet

Seuraavat käyttöoireet voivat olla ilmausta hyväksikäytöstä, mutta niidenkin tulkinnessa on oltava varovainen, koska taustalla voi olla monia muita tekijöitä.

- Lapsi on seksuaalisesti latautunut ja korostuneen viettelevä suhteessaan aikuisiin. Hän koskettelee muiden lasten sukupuolielimiä tai masturboi pakonomaisesti tai julkisesti.
- Lapsi on jatkuvasti masentunut tai sulkeutunut ja karttaa aikuisia. Hän ei hae aikuisilta turvaa ja lohdutusta, vaan itkee yksinään ja välttää kontaktia muihin ihmisiin. Hän saattaa olla myös alistunut ja suostua passiivisesti kaikkeen.

- Lapsi näyttää pelkäävän jompaakumpaa vanhemmistaan ja kavahtaa kosketusta.
- Lapsi on jatkuvasti levoton, ahdistunut ja yliihottunut
- Lapsi karkaa kotoaan, eikä hän itse sen enempää kuin vanhemmatkaan osaa sanoa syytä siihen.
- Lapsessa tapahtuu äkillinen muutos, jolloin hän taantuu (esim. kastelu alkaa uudelleen)
- Lapsi vahingoittaa itseään tai yrittää itsemurhaa.

Lapset ovat monissa kehitysvaiheissa luontaisesti kiinnostuneita seksuaalikysymyksistä, lasten saamisesta, alastomuudesta ja sukupuolten välisistä fyysisistä eroista. Pitkään jatkuva ja tiivis seksuaaliasioista puhuminen, alle murrosikäisillä yhdyntäkuvien piirtely ja viettelevä käyttäytyminen aikuista kohtaan edellyttävät lapsen elämäntilanteen selvittämistä. (Taskinen 2003)

9.3 Miten kohdata lapsi, jota on kohdeltu kaltoin?

Lasta, jota on kohdeltu kaltoin tulee huomioida ainakin seuraavasti:

- hienotunteinen ja kunnioittava suhtautuminen korostuu entisestään
- muista, että lapsen tutkiminen on lääkärin tehtävä ja rikoksen tutkiminen on poliisin tehtävä. Kysele siksi vain avoimia kysymyksiä lapselta, Esim. Kerro.....
- lasta kiitetään rohkeudesta kertoa asia ja pyytää apua
- syyllinen ei ole lapsi, joka asiasta kertoo, vaan teon tekijä
- lapselle kerrotaan, että teko on laitton
- rehellisyys on ehdottoman tärkeää: ei pidä luvata, ettei kerro asiasta eteenpäin
- omien vanhempien epäily on rankkaa, aiheeton epäily tuottaa lapselle raskasta syyllisyyttä
- lapsella ei ole velvollisuutta todistaa vanhempiaan vastaan

10 LAINSÄÄDÄNTÖ LAPSEN KALTOINKOHTELUASIASSA

10.1 Lapsen oikeudet

Oikeus huoltoon ja hoivaan

Lapsen perusoikeudet ovat korostetusti lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviä erityisoikeuksia. Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan, oikeus tulla kuulluksi ja osallistua itseään koskevaan

päätöksentekoon. Keskeiseksi tulkintaperiaatteeksi lasta koskevissa asioissa on noussut lapsen etu.

”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Tämä lasten oikeuksien sopimuksen 3. artiklaan kirjattu periaate sisältyy oikeudellisena tulkintaohjeena lukuisiin lakeihimme.

Lapsen huoltolain 1 §:ssä lapsen etu määritellään positiivisesti:

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavalla loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Lastensuojelulain 4 §:ssä säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista, joissa myös korostuvat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lähtökohtana on vanhempien ja huoltajien ensisijainen vastuu lapsesta. Lapsen edun tulee määrätä myös heidän toimintaansa, ja heidän tulee turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi lapsenhuoltolain ja lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla. Lapsen ja vanhemman etujen ristiriitatilanteessa lapsen etu on ensisijainen

Oikeus suojeluun

Lastensuojelulaki (LSL) tähtää huoltajien tukemiseen lastenkasvatuksessa, lapsen huollon turvaamiseen kaikissa olosuhteissa ja lasten ja nuorten kasvuolosuhteiden kehittämiseen. Myös lastensuojelulaissa lapsen etu on keskeinen periaate.

Lastensuojelulain 1 §: ”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.”

Lastensuojelulain 2 § mm.:” Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista.”

”Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.”

”Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia.”

Silloin kun lapsen etu perheessä ei toteudu lapsenhuoltolaissa tarkoitetulla tavalla, on lastensuojelussa arvioitava, millä toimenpiteillä todennäköisimmin voidaan edistää lapsen parasta.

Oikeus tulla kuulluksi

Lapsen edulla ja lapsen omalla mielipiteellä on selvä yhteys. Lapsen kuulemisesta ja mielipiteen selvittämisestä on säännöksiä muun muassa lapsenhuoltolaissa, lastensuojelulaissa, potilaslaissa ja sosiaalihuollon asiakaslaissa.

Lastensuojelulain 20 §: Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

Potilaslain 9 §: Jos alaikäinen potilas ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Sosiaalihuollon asiakaslain 11 § : Alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista.

Lapsen mielipiteen selvittäminen ei ole sidoksissa lapsen ikään, vaan psyko-sosiaaliseen kehitysasteeseen. Tämä asettaa mielipiteen selvittämiselle omat vaatimuksensa, sillä lapsen mielipidettä selvittävällä tulee olla riittävästi lapsen kasvun ja kehityksen tuntemusta. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Mielipiteen selvittämisen yhteydessä lapselle ei saa myöskään antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua.

Lastensuojelulain mukaan 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tulla kuulluksi hallintolain tarkoittamalla tavalla häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (20 § 2 mom.). 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (21 §).

Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja oikeus vaikuttaa omien asioittensa käsittelyyn ei tarkoita kuitenkaan sitä, että asia olisi ratkaistava lapsen tahdon mukaisesti tai että lapsi olisi vastuussa päätöksestä, vaan päätöksenteon ja vastuun tulee säilyä aikuisilla.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista, avustettava virkansa puolesta lasta ja ohjattava hänet tarvittaessa saamaan apua. Sosiaalityöntekijä ei ole lapsen laillinen edustaja, vaan hänen on huolehdittava siitä, että lapselle hankitaan tarvittaessa edunvalvoja.

10.2 Salassapitosäännökset ja moniammatillinen työ

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä lähtökohtana on asiakas- ja potilassuhteen luottamuksellisuus. Asiakas- ja potilastiedot ovat salassa pidettäviä. Salassapito perustuu lakiin. Moniammatillinen yhteistyö mm. sosiaali- ja terveyspalvelujen työntekijöiden, koulun työntekijöiden ja poliisin kesken edellyttää kuitenkin tietyissä tilanteissa salassapidosta irtautumista ja asiakas- tai potilastietojen luovuttamista toiselle viranomaiselle. Salassapidosta irtautumisen ja tietojen luovuttamisen tulee perustua joko asiakkaan tai potilaan nimenomaiseen suostumukseen tai erityiseen lainsäädännökseen.

Lasten kaltoinkohteluun liittyvässä moniammatillisessa yhteistyössä sosiaalihuollon rooli on keskeinen. Sosiaalihuollon asiakaslaki mahdollistaa sosiaalihuollon laajan tietojen saantioikeuden eri tahoilta mm. terveydenhuollosta ja koulutoimista. Sosiaalihuollon asiakaslaissa säännellään lisäksi sosiaalihuollon edellytyksiä antaa tietoja poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle.

Salassapitoa koskevia lainkohtia

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki)

14 § Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä.

15 § Sosiaalihuollon järjestäjä tai tuottaja taikka niiden palveluksessa oleva samoin kuin sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää tietoa tai sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä eikä muutakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

13 § Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, saa tietoja antaa hänen laillisen edustajansa suostumuksella.

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä

17 § Terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa luvatta ilmaista sivulliselle yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon.

Laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä

Tutkimusyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin, kuin ne ovat tarpeen tutkimuksen tekemiseksi. Valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö ja toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämässä hallussaan olevat lasta koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa tarkoitetun

tutkimuksen tekemiseksi. Tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tutkimuksen aikana kertyneet tiedot tutkimuksen pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle.

Perusopetuslaki

Opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, 37 §:ssä tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa sivullisille ilmaista tietoja oppilaiden tai heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta.

Oppilashuollosta vastaavilla henkilöillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen, oppilaan opettajalle ja koulutuksesta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Oppilaan huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta.

Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot voidaan siirtää uudelle opetuksen järjestäjälle.

Tietojen antaminen ilman asiakkaan suostumusta

Lastensuojelulaissa säädetty ilmoitusvelvollisuus sivuuttaa muussa lainsäädännössä säädetyn salassapidon lukuun ottamatta kirkkolain mukaista (9 §) rippisalaisuutta. Vaikka työntekijä olisi muuten velvollinen pitämään salassa työssään esiin tulleita asioita, hänellä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos lapsen tilanne niin vaatii. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka lapsi tai perhe kieltää sen tekemisen.

Terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuus väistyy, jos asiassa epäillään rikosta, josta voi seurata kuusi vuotta vankeutta. Tällöin terveydenhuollon ammattihenkilö on velvollinen pyynnöstä todistamaan sekä poliisin esitutkinnassa että oikeudessa. Kysymys on törkeistä rikoksista, joita ovat mm. raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, murha, tappo, surma, törkeä pahoinpitely.

Lastensuojeluviranomaisten on tehtävä salassapitosäännösten estämättä tutkintapyyntö poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai

21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. (Kts. luku 4 kohdasta Tutkintapyyntö tekeminen poliisille) Lastensuojelulain 25 d § 3 mom.: Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Sosiaaliviranomaisella on oikeus antaa tietoja oma-aloitteisesti poliisille myös silloin, kun epäillään vähäisempää rikosta (esim. lievä pahoinpitely), jos sosiaaliviranomainen arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun tai erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Asiakkaan suostumuksen pyytäminen

Selvitettäessä lasta koskevaa huolta on mahdollista, että huoltajat eivät aina ole halukkaita antamaan suostumusta lasta koskevien tietojen vaihtamiseen eri viranomaisten välillä tai suostumuksen pyytäminen ei ole lapsen edun mukaista. Silloin tietojen luovuttaminen perustuu edellä kerrottuihin lainsäännöksiin. Kuitenkin aina kun se on mahdollista, on suostumuksen pyytäminen ensisijaista. Suostumuksesta tulee ilmetä,

- kenen tietoja luovutetaan
- mihin tarkoitukseen tietoja luovutetaan
- kenelle tietoja luovutetaan
- suostumuksen antajan tiedot

Alaikäisen oikeus päättää itse tietojensa luovuttamisesta huoltajalle on sidoksissa lapsen tai nuoren ikään ja kehitystasoon.

Potilaslain 9 § mukaan, jos alaikäinen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden pystyy päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää tietojensa antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. Tällainen alaikäisen kieltäminen sitoo terveyden-huoltoa.

Jos lapsi taikka nuori on kieltänyt tietojensa luovuttamisen huoltajalle mutta lapsen lastensuojelun tarve tulee selvittää, terveydenhuollon on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Asiakaslain 11 §:n mukaan alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu painavasta syytä kieltää antamasta tietoja lailliselle edustajalleen (huoltajalle), jollei se selvästi ole alaikäisen edun vastaista.

Koska lapselta tai nuorelta ei kaikissa tilanteissa voida odottaa kykyä arvioida omaa etuaan, harkitsee sosiaaliviranomainen viime kädessä lapsen tietojen antamisen huoltajalle

11 EDUNVALVONTA JA LÄHESTYMISKIELTO

11.1 Lapsen edunvalvonta

Lapsen edunvalvonta rikosprosessissa.

Lapseen kohdistuneessa rikoksessa lapsen puhevaltaa käyttää hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja (edunvalvoja). 15 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää itse puhevaltaa edustajansa rinnalla. Lapsen vanhemmat ovat yleensä myös hänen huoltajiaan. Jos huoltaja on esteellinen edustamaan lasta rikosprosessissa, lapselle on määrättävä edunvalvojan sijainen. Lapselle on määrättävä edunvalvojan sijainen aina, jos lapseen kohdistuneesta rikoksesta epäillään

- lapsen huoltajaa
- huoltajan aviopuolisoa
- muuta huoltajalle läheistä henkilöä
- muuta henkilöä, jota huoltaja edustaa

Läheisellä henkilöllä tarkoitetaan yleensä sukulaisuuteen tai parisuhteeseen perustuvaa läheisyyttä.

Edunvalvojan sijainen saattaa olla myös tarpeen, jos huoltajan ja lapsen edut saattavat jostakin muusta syystä joutua ristiriitaan keskenään tai huoltaja ei sairauden tai muun tilapäisen syyn vuoksi kykene valvomaan lapsen etua.

Edunvalvonta lastensuojeluasiassa

Edunvalvojan sijaisen määrääminen lapselle saattaa olla tarpeen myös lastensuojelutoimista päättämistä varten. Jos sosiaaliviranomaisella on perusteltu syy olettaa, että lasta koskevassa asiassa huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa alaikäisen etua, on sosiaalihuollon tehtävä edunvalvojahakemus käräjäoikeudelle tai ilmoitus edunvalvojan määräämisestä maistraatille.

Uusi lastensuojelulaki vahvistaa lapsen osallisuutta häntä itseään koskevassa päätöksenteossa. Lain 22 §:n mukaan lapselle on tarvittaessa haettava edunvalvojaa käyttämään hänen puhevaltaansa. Lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Lain 24 § velvoittaa sosiaalityöntekijää huolehtimaan, siitä että lapselle haetaan edunvalvojaa em. tilanteissa.

Ilmoitus maistraatille

Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomainen voi tehdä vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoituksen maistraatille henkilöstä, joka on ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa. Luonteeltaan tämä holhouslain 91 §:n säännös on sosiaali- ja terveydenhuoltoa velvoittava.

Maistraatti selvittää lapsen edunvalvonnan tarpeen ja tekee hakemuksen edelleen kärjäoikeudelle.

Hakemus kärjäoikeudelle

Sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnalla on myös itsenäinen toimivalta tehdä alaikäisen edunvalvontaa koskeva hakemus kärjäoikeudelle.

Lapsen edunvalvonnan tarpeen selvittäminen ja ilmoituksen tai hakemuksen tekeminen kuuluu tässä toimintamallissa sosiaalihuollon viranomaisen tehtäviin. Hakemuksen tai ilmoituksen tekee sosiaalityöntekijä lakimiehen avustamana.

Edunvalvojan tehtävät

Edunvalvojana voi toimia esim. tehtävään koulutettu henkilö, julkinen oikeusavustaja tai muu lakimies. Tarvittaessa erityisesti pienten lasten kohdalla edunvalvoja toimii myös lapsen oikeudellisena avustajana rikosprosessissa. Edunvalvoja voi tehdä tutkintapyyntöjä poliisille, on kuultavana esitutkinnassa ja oikeudessa lapsen edustajana, esittää korvausvaatimukset lapsen puolesta ja valvoo rikosprosessissa lapsen etua. Jos asiassa on vireillä myös lastensuojelutoimenpiteitä, edunvalvoja voi päättää lapsen turvaamiseksi tarpeellisista tukitoimista. Jos huoltajat eivät suostu esim. lapsen aikaisempien terveystietojen hankkimiseen, edunvalvoja, jolla on määräys edustaa lasta myös henkilökohtaisissa asioissa, voi antaa lapsen puolesta tämän suostumuksen. Lisää tietoa edunvalvonnasta osoitteessa <http://www.maistraatti.fi/> , <http://www.lastensuojelunedunvalvonta.fi/>

11.2 Lähestymiskielto

Kiellon edellytykset

Lähestymiskiellon edellytyksenä on henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen uhka (LähKL 1 ja 2§). Kysymykseen tulevat pahoinpitely- ja henkirikokset, seksuaalirikokset, RL 25 luvun mukaiset vapauteen kohdistuvat rikokset ja kotirauhaan kohdistuvat rikokset. Rikoksen vakavuusasteelle ei ole asetettu mitään erityisiä edellytyksiä. Edellytyksenä on vaihtoehtoisesti muun vakavan häirinnän uhka. Yhdessä asuvista henkilöistä toiselle voidaan määrätä lähestymiskielto, mutta vain jos on olemassa henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhka (perheen sisäinen lähestymiskielto). Kummassakin tapauksessa lähestymiskiellon edellytyksenä olevasta uhasta on oltava näyttöä tasolla "perusteltua aihetta olettaa".

Kiellon sisältö ja voimassaolo

Perusmuotoisessa lähestymiskiellossa kieltoon määrätty ei saa tavata suojattua henkilöä, ei ottaa tähän yhteyttä eikä seurata tai tarkkailla tätä (LähKL 3,1§). Kielto voi sisältää esim. määräyksiä sähköpostin tai puhelimen käytöstä.

Laajennetussa lähestymiskiellossa kieltoon sisältyy määräyksiä siitä, että kieltoon määrätty ei saa oleskella suojatun vakituisen asunnon, loma-asunnon, työpaikan tai muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä (LähKL 3,2§).

Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan antaa, jos suojattu ja uhkaaja asuvat samassa vakituisessa asunnossa. Tällöin kielto sisältää määräyksen poistua asunnosta ja kiellon palata takaisin.

Perusmuotoinen ja laajennettu lähestymiskielto voidaan määrätä vuodeksi, ja sitä voidaan pidentää kahdella vuodella. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan antaa kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan (LähKL 7§).

Menettely ja rikkomisen seuraukset

Lähestymiskiellosta päättää tuomioistuin. Lähestymiskielloa voi pyytää uhattu henkilö, syyttäjä-, poliisi- tai sosiaaliviranomainen. Lähtökohtaisesti asian tutkii käräjäoikeus, eikä poliisin toimesta suoriteta esitutkintaa, sillä kyseessä ei ole rikoksen tutkinta. Tuomioistuin voi kuitenkin antaa poliisille määräyksen suorittaa

poliisitutkintaa asian selvittämiseksi. Lähestymiskiellon perusteena olevaa uhkaa voidaan perustella esim. lääkärintodistuksilla, rikosilmoituksilla, tekstiviesteillä, nauhoituksilla jne.

Kiireellisissä tapauksissa tuomioistuin tai pidättämiseen oikeutettu virkamies (poliisipäällystö tai syyttäjä) voi määrätä henkilön väliaikaiseen lähestymiskieltoon. Väliaikainen lähestymiskielto on kolmen vuorokauden kuluessa saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ja tuomioistuimen on tehtävä päätös viikon kuluessa väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä.

Lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita sakkoa tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (RL 16:9). Lähestymiskieltoon määrääminen antaa poliisille toimivaltuuksia pakkokeinojen käyttämiseen mahdollisissa rikkomistapauksissa (paikalta poistaminen, pidättäminen).

Lapsen tapaamisoikeus

Lähestymiskielto ei koske asialliseen perusteeseen liittyviä ja ilmeisen tarpeellisia yhteydenottoja (LähKL 3,3§). Perheen sisäisessä lähestymiskiellossa lapsen ollessa kiellolla suojattu lähestymiskielto ohittaa tapaamisoikeudesta annetun päätöksen eikä lähestymiskieltoon määrätyllä siten ole oikeutta tavata lasta kiellon

ollessa voimassa. Pelkästään lapsen äidin suojaksi haettu lähestymiskielto ei vaikuta tapaamisoikeuden sisältöön.

Lähestymiskiellon ja tapaamisoikeuden yhteensovittamisessa saattaa ilmetä ongelmia. Myöskään em. laintulkinta, jonka mukaan lähestymiskielto ohittaa tapaamisoikeuden, ei ole yksiselitteinen. Tulkintaa puoltaa kuitenkin se, että lähestymiskiellosta päättävä viranomainen on yleensä parhaiten tietoinen uhkaavasta tilanteesta. Lähestymiskiellossa voidaan antaa tarkempia määräyksiä lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisesta esim. lasten luovutuksesta tai miten ja milloin tapaamisoikeuden toteuttamisesta sovitaan.

Lisätietoja lähestymiskiellosta osoitteista <http://www.om.fi/esitteet/18709.htm> ja http://www.poliisi.fi/hakusanalla_rikokset.

LÄHTEET

Lainsäädäntö

Esitutkintalaki 30.4.1987/449

Kansanterveyslaki 28.1.1972/66

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442

Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä 19.12.2008/1009

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Pakkokeinolaki 30.4.1987/450

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Poliisilaki 7.4.1995/493

Rikoslaki 19.12.1889/39

Kirjallisuus

Antikainen Jorma. 1994. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Ammatilliset haasteet ja työorientaatio. Tampereen Yliopisto, tutkimuksia 46. Stakes, Helsinki.

Dufva Virpi 2001. Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkö-kulmasta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 25. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Elämä ilman pelkoa 2002. Keinoja kouluille puuttua pari- ja lähisuhdeväkivaltaan. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002. Stakes, Helsinki.

Eriksson E & Arnkil T.E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes, Helsinki.

Eskonen, I. 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Acta Universitatis Tamperensis 1107. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

Ewalds Helena (toim.) 2005. Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:7. Helsinki.

Flinck A & Iivari J. 2004. Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämis-hankkeen realistinen arviointi. Finnsoc arviointiraportteja. 5/2004. Stakes, Helsinki.

Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Lastensuojelun Keskusliitto. Gummerus. Saarijärvi.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulainsäädännön ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 252/2006 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain, vankeuslain 4 ja 20 luvun sekä tutkintavankeuslain 2 luvun 5 §:n muuttamisesta. HE 225/2009

Heikinheimo, A. 1999. Perheneuvolan työkäytännöt selvitettäessä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä. Licensiaattitutkimus. Psykologian laitos/tdk. Jyväskylän yliopisto.

Heikinheimo, A. 2001. Lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen perheneuvolassa. Suomen Lääkärilehti 56 (14), 1629-1633.

Heinänen, A. 1993. Lasten pahoinpitely, tiedotusvälineet ja julkisuus. Teoksessa: Miten auttaa lasta. 2. painos. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaisu 89. Helsinki.

Hirvelä Päivi 1997. Lapsi rikosprosessissa. Erityisesti incestin todistamisen ongelmat. WSLT. Porvoo.

Hirvelä, P. 2006. Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Helsinki: WSOY

Holmberg Tiina. 2000. Lapset ja väkivalta. Stakes/Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti. Lasten Keskus. Helsinki.

Hopia H, Orhanen S, Paavilainen E. 2004. Perheiden käyttäytyminen sairaalassa: terveydenhuoltohenkilöstön kuvaus epäilemästään lapseen tai nuoreen kohdistuneesta kaltoinkohtelutapauksesta. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 41, 324-335.

Huhtalo P, Kuhanen J & Pyykkö E. 2003. Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Suomen mielenterveysseura. Helsinki.

Käypä hoito -suositus. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. 2006. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen työryhmä.
<http://www.kaypahoito.fi/>

Laiho, Mari (toim.) 2007. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö. Pelastakaa Lapset ry.

Laitinen, M. 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina lähisuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Vastapaino. Tampere.

Lastensuojelun edunvalvonta - lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksen teossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. 2010, Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 15. Toim.

Paula Marjomaa ja Milja Laakso. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/f23925ef-9069-4f75-8cab-2e8c8003d1c2.aspx?groupId=65273d22-3a61-4820-8965-3131358b4c26&announcementId=cfb7a6-1fed-4cdd-83a5-b55bb8f92968>

Lastensuojelun käsikirja. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja>

Laukkanen Mari-Elina (toim.) 2002. Lyönnistä puheeksi. Väkivaltaa ehkäisevä opetuskokeilu Pirkanmaalla. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002. Stakes, Helsinki

Leisto, L. & Tuomikoski-Koukkula, S. 2005. Tyttöjä pohjoisessa yössä. – Tyttöjen kokemuksia päihteiden käytöstä sekä sosiaalityöntekijän ja poliisin interventioista. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C. Työpapereita 49. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.

Mahkonen, Sami. 2007. Lastensuojelu ja laki. Edita Prima Oy. Helsinki.

Majamaa Heikki 2003. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo

Niitty-Uotila, P. & Røykkee, M. 2000. Erilaisuus ja yhteistyö. Ammatilliset orientaatiot ja yhteistyö työskennellessä lasten seksuaalisen hyväksikäytön parissa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Onnismaa Eeva-Leena 1999. Päiväkotiki lastensuojelun tukitoimena - toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Aiheita 29/1999. Stakes, Helsinki.

Oranen Mikko (toim.) 2001. Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki.

Paavilainen, E. 1998. Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Acta Universitatis Tamperensis 604. Tampere.

Paavilainen, E., Merikanto, J., Åstedt-Kurki, P., Laippala, P., Tammentie, T. & Paunonen-Ilmonen, M. 2002. Identification of child maltreatment while caring for them in a university hospital. *International Journal of Nursing Studies* 39 (3), 287-294.

Paavilainen E & Pösö T. (toim.) 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö, WSOY, Porvoo.

Paavilainen, E. & Tarkka, M-T. 2003. Definition and identification of child abuse by Finnish public health nurses. *Public Health Nursing* 20 (1), 49-55. Paavilainen, E. & Åstedt-Kurki, P. 2003. Functioning of child maltreatment families: lack of resources for caring within the family. *Scand Journal Caring Sci* 17, 139-147.

Paavilainen, E. Åstedt-Kurki, P. & Paunonen, M. 1996. Lapsen kaltoinkohtelu perheessä: pahoinpitelyä, hyväksikäyttöä, laiminlyöntiä – käsitemallin analyysi. *Hoitotiede* 8 (3), 111-118.

Paavilainen, E., Åstedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmonen, M. & Laippala, P. 2002. Car-ing for maltreatment children: a challenge for health care education. *Journal of Advanced Nursing* 37 (6), 551-557.

Paavilainen, E., Åstedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmonen, M. & Laippala, P. 2001. Risk factors of child maltreatment within the family: towards a knowledgeable base of family nursing. *International*

Journal of nursing Studies 38 (3), 297-303.

Palonen, A. 1998. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö perheissä. Licensiaattitutkimus. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Kriminologia. Rovaniemi.

Parkkari J, Soikkeli M & Siira M. 2001. Julkisuus ja salassapito moniammatillisessa työssä. Stakes, Helsinki.

Perheväkivallan kohtaaminen sovittelussa. Kehittämisprojekti 2001-2004. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 1/2004.

Räty, Tapio. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Edita Prima Oy. Helsinki.

Saastamoinen, Kati 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Edita Prima Oy. Helsinki.

Sanderson, Christiane. 2002. Seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen hoito. Oy UNI-press Ab.

Santasalo, M: & Santasalo, M. 1979. Lapsen pahoinpitelyn tausta. Tutkimus Auroran sairaalan tapauksista vuosina 1970-76. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Kasvatus ja mielenterveys. Lapsiraportti B 36.

Sariola, H. 1985. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa. Selvitys viran-omaisten tietoon vuosina 1983-1984 tulleista lapsiin kohdistuneista hyväksikäyttö-tapauksista. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaisu 79. Ultrapaino. Helsinki.

Sariola, H. 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Kotona koettu väkivalta ja seksuaalikokemukset aikuisten kanssa. Tutkimus suomalaisista peruskoulun 9.-luokkalaisista vuonna 1988. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaisu 85. Paino-pörssi. Helsinki.

Sariola Heikki (toim.) 2001. Kekseliäs kasvatus. Esite, jossa vihjeitä väkivallan välttämiseksi perheiden arkisessa elämässä. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Sariola, H. & Uutela, A. 1992. The prevalence and context of family violence against children in Finland. Child Abuse and Neglect 16, 823-832.

Söderholm A, Halila R, Kivitiä-Kallio S, Mertsola J & Niemi S. (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim, Helsinki.

Taskinen, S. (toim.) 1986. Lapsen seksuaalisen riiston ehkäisy ja hoito. Sosiaali-hallituksen julkaisu 13. Lääkintöhallituksen julkaisu 87. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Taskinen, S. 1992. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön sisältö ja muutos kunnissa. Kuopion yliopisto. Terveystieteiden ja – talouden laitos. Tutkielma. Kuopio.

Taskinen, S. 1993. Väkivalta on vallan väärinkäyttöä. Perheiden auttaminen. Teoksessa: Miten auttaa lasta. 2. painos. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaisu 89. Helsinki.

Taskinen Sirpa (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstölle. Oppaita 55. Stakes, Helsinki.

Taskinen Sirpa. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Gummerus Kirjapaino Oy.

Törrönen Maritta (toim.) 1994. Lapsen etu ja viidakon laki. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Vuori, A. 2003. Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus: huostaanotettujen lasten äitien lapsuuskokemuksia. Pro gradu. Sosiaalipolitiikan laitos. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Vuorinen, T. 2005. Kaltoinkohdeltu lapsi terveydenhuollon asiakkaana – lääkäreiden kokemukset ja konstruktiot lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja ongelmaan reagoimisesta erikoissairaanhoidossa. Pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Van Haeringen, A. R., Dadds, M. & Armstrong, K. L. 1998. The child abuse lottery – will the doctor suspect and report? Physicians 22, 159-169.

Waibel-Duncan, MK. 2006. Prospective nurses' appraisal of screening for child neglect in primary care setting. Pediatric Nursing 32 (1), 13-17, 32-33.

White, M. A., Grzankowski, J., Paavilainen, E. & Åstedt-Kurki, P. 2003. Family dynamics and child abuse and neglect in three Finnish communities. Issues in Mental Health Nursing 24 (6-7), 707-722.

Ylinen Vuokko, Lastensuojelulain muutosten opas/STM/

LINKIT

LINKKI 1. Lomakkeita ja ohjeita lastensuojeluilmoitusta varten <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/lomakkeet/lastensuojeluilmoitus>

LINKKI 2. Muita lastensuojelun prosessiin liittyviä lomakkeita <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/lomakkeet>

Liite 1 Asiakassuunnitelma

Huoltosuunnitelman laatijat, paikka ja päivämäärä

Taustatiedot

Peruskoulutus ja ammattikoulutus

Työhistoria

Nykytilanne

Henkilön harrastukset, terveys ja päihteet

Asiakkaan voimassaolevat palvelut

Tuen ja palvelujen tarve

Tavoitteet

Keinot

Lapsen ja sosiaalityöntekijän välisen kontaktin järjestäminen

Yhteydenpito

Huoltosuunnitelman seuranta ja arviointi

Sijaishuollon mahdolliset kustannukset vanhemmille

Lupa tietojen vaihtoon ja yhteistyöhön

Allekirjoitukset

Tiedoksianto

Tämä yhteisesti laadittu huoltosuunnitelma on lähetetty tiedoksi (lista: vanhemmat, sijaisvanhemmat/laitos, muut osalliset)

Liite 2. Malli tutkintapyynnön sisällöstä

Vastaanottaja

ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOS/

Porvoon poliisiasema

PI 84

06101 Porvoo

Sisältö

- osallisten (asianosaisen) nimi, henkilötiedot ja yhteystiedot
- asiasta tietävien nimet ja yhteystiedot
- teonkuvaus: riittävän yksityiskohtainen selvitys tapahtuneesta (mitä, missä, milloin, kuka, miten, millä, miksi jne.)
- mahdollinen tieto tekijästä
- mahdolliset liitteet kuten lääkärintodistus

- päiväys ja allekirjoitus
- ks. käsikirjan luvusta 5 Rikosprosessi/ Tutkintapyyntö

Liite 3. Lasten kaltoinkohteluun toimintamallin sekä käsikirjan seurantaryhmä

Sosiaali ja terveysjohtaja Pia Nurme on päätöksellään 17.5.2011 nimennyt seuraavan ryhmän seurantaryhmäksi:

johtava sosiaalityöntekijä Annika Immonen

ennaltaehkäisyn ja kuntoutuksen osastonhoitaja Ann-.Marie Suvisaari

erikoissuunnittelija Minna Öhman koulutustoimesta

nuoriso-ohjaaja Maarit Makkonen

